

İslami Gençlik ve Gençliğe Bakış

Dr. Muhammed Ali Hajdehabadi

Giriş

Bizlerin, gençlere karşı takındığımız hal ve hareket, tavır ve davranışlarımız, onlara karşı olan hislerimizin tümü, onlara olan bakış açımızdan kaynaklanmaktadır. Bizlerde var olan bu bakış açısı ve tutum, birçok adet ve çeşitli kaynaklarla şekillenmiş olan ideoloji ve inançlar doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Yaşam okulu olan İslam dini bizlere bu âlemde var olanlara karşı oldukça zarif ve özel bir bakış açısı sunmaktadır. “*Halifetullah*” yani Allah’ın yeryüzündeki halifesi olma hasebiyle insan, diğer tüm canlılara nazaran üstün ve seçkin bir yere sahip olmuş ve hatta meleklerden de üstün olup, onların secde ettiği varlık olagelmıştır.

İslam dininin insana ve onun hayatına olan genel bakış ve nazarı, onun çocuğa, ergenlik çağında olana, gence veya yaşlıya olan bakışı ile aynıdır. Bizim, İslam dininin görüşlerine aşına olup, bu mektebin insan hakkında ortaya koyduğu öğretisi ve ideolojileri, aynı zamanda insanın hayatındaki her evresinde ortaya koyduğu genel düşüncelerini bilmemiz, zamanımızın ciddi ve bir o kadar da zaruri meselelerinden biridir. Buna göre, insanın kendini manevi açıdan geliştirme yetisinin dışında, hangi yaş grubundan olursa olsun diğer insanlara karşı da birçok özel vazife ve sorumluluklara sahiptir. İşte insan, bu gibi vazife ve sorumlulukların üstesinden ancak İslam dininin bizlere sunduğu kanun ve kuralları öğrenip, bunları kendi hayatına yansıtarak gelebilir.

Bu makalede değinilecek konular ise; Masumların (a.s) yaşam ve sözleri ile İlahi ayetlerin çizdiği yol doğrultusunda İslam dininin çocuk ve gençlere bakış açısı ve tutumu incelenecektir. Bu makalede, tutum ve onun işlevleri hakkında kısa bir açıklamadan sonra ilk önce yine kısaca gençlere İslami çevrelerin dışında kalan kitlelerin bakış açısı ve bunun ardından gelecek iki konu ise; İslam’ın gençliğe bakışı konu edilecektir. Bu konulardan ilki çocukluk ve gençlik dönemlerinin İslam dini için ne

denli değerli ve önemli olduğunu anlatırken, bir diğer konu ise bu iki dönemin kendine özgü özellik ve ayrıcalıklarını bizlere anlatacaktır.

Birinci Konu: Bakışın Anlamı, İşlev ve Önemi

1. Bakışın Anlamı

Konu “*Tutum*” hakkında olduğunda, belirli kişi, grup, fikir veya nesnelere karşı takınılan yahut bazı durumlarda gösterilen olumlu ya da olumsuz tepkilerin içerisinde bulunduğu eğilim akla gelmektedir. Ama yalnızca bunlarla da sınırlı değildir; duygu ve hislerin olumlu ya da olumsuz bir şekilde tepkide bulunma eğiliminin de belirlenmesi konu edinilen şeydir tutum. Genellikle Sosyal psikolojinin merkezî kavramlarından biri sayılan tutum (attitude) kavramı, belirli bir sosyal obje konusunda bireylerde mevcut olan üç unsuru yani bilişsel, duygusal, davranışsal yanlar taşıyan eğilimleri ifade etmektedir¹.

Bu yüzden, bir şahsın ya da ideolojinin insana bakış açısı ve tutumu yalnızca o şahıs ve ideolojinin görüş ve öğretilerinin insanın mahiyet, hüviyet ve ne olduğuna değil; insana olan hissiyat, duygu ve ona olan yakınlık, samimiyeti ya da nefret ve soğukluğunu da yansıtır. Kısaca belirli bir objeye ilişkin olumlu veya olumsuz duyguların eşlik ettiği bilişlerin bellekteki temsilini kapsamaktadır.

Şüphesiz, yukarıda belirtilen bu üç unsur bizlerin tutumunu yani, ilişkin olduğumuz tüm obje ve durumlara karşı tepkilerimizi etkiler ve aynı zamanda bu tutum bizi o ideolojinin temel öğretileri içerisinde de sokabilir.

Maalesef bugüne değin İslam açısından gençlik araştırmalarında bu mesele hakkında edilemedi ve hatta elimizde bulunan bu makalede anlatılacağı gibi şimdiki kadar bu konuya derinlemesine bakılmadığını iddia edersek abes kaçmaz, abartmış olmayız. Gençler üzerine yapılan araştırmaların geneli ya parça parça olmuştur ya da davranışları baz alınarak kaleme alınmıştır.

2. Bakışın İşlev ve Önemi

Bizim inancımıza göre, İslami değerler açısından özellikle de eğitim konularında oldukça önem arz eden bir konu, tutumun nasıl bir açığa sahip olduğudur. Buna göre, İslam’ın çocuk ve gençlerin mizacına ne denli uyum sağlayan eğitim konularından başka, bu eğitim unsurlarını açıklayabilir veya İslam toplumu içerisinde yaygın olarak tatbik edilen yanlış eğitim yöntemlerini eleştirebiliriz. Örneğin; İslam dini açısından evlat, cennet çiçeklerinden bir çiçek ve Yüce Yaratacının güzel bir hediyesidir. O zaman kolaylıkla bu düzene ait diğer unsurları sıralaya biliriz; aynı, evlada karşı olan

¹ Kerimi, Yusuf; Sosyal Psikoloji, S. 295.

Maalesef bugüne değin İslam açısından gençlik araştırmalarında bu mesele hakkında edilemedi ve hatta elimizde bulunan bu makalede anlatılacağı gibi şimdiye kadar bu konuya derinlemesine bakılmadığını iddia edersek abes kaçmaz, abartmış olmayız. Gençler üzerine yapılan araştırmaların geneli ya parça parça olmuştur ya da davranışları baz alınarak kaleme alınmıştır.

mahabbet ve sevgi, çocuğun halet-i ruhiyesine uygun olma koşuluyla bazı istisnai ve gerekli durumlar dışında onu incitecek hareket ve sertlikten uzak durma veya çocuklara kalan miras meseleleri gibi hukuki ve fihhi konuları sayabiliriz.

Dikkatlice incelenecek olunursa; bilinçsiz bir şekilde zihinlere yerleşmiş olan, henüz buluş çağına ermemiş bir çocuğun mirasta hakkı olamaz söylemi İslam'ın öngördüğü bu ilkeyi yok sayamaz. Çünkü onlar bu hükümden kendileri için herhangi bir pay ve menfaat çıkaramamaktadır. Müfessirler şöyle yazar; Miras taksimi olarak adlandırılan "Sehmülirs"² ayeti nazil olduğunda, bazı Arařlar hiddetlenerek Allah Resulünün (s.a.a) yanına gelerek ve şöyle dediler:

"Ey Allah Resulü! Henüz aklı hiçbir şeye erişmeyen, baliğ olmamış çocukların mirastan hak alması mı gerekmekte?!" Peygamber Efendimiz (s.a.a) şöyle buyurdu:

Bu ilahi bir emirdir, başka bir şey değildir.³

İslam dininin yeni nesle verdiği değer ve önem tahlil edildiğinde, hiçbir zaman çocuk ve gençlerin üst yaş gruplarıyla eşit tutulmadığını ve bunları bir nevi ayrı tuttuğunu görebiliriz. Cezalandırma sistemi de bu şekildedir; örneğin küçük ve henüz ergen olmamış bir çocuğa, uygulanan ceza, aile içerisinde çocuğa uygulanan azarlama ve göz korkutmadan ibaretken, aklı başında bir yetişkin veya olgun bir şahsa uygulanan ceza daha farklı ve bedenine uygulanan kırbaç ve darbe olarak görülebilir. Ama yetişkin bir kişiye kıyasla aynı suçun cezası buluş çağına ermemiş bir çocuğu azar-

² Nisa/127 "Senden, kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: "Allah, size onlar hakkında hükmünü açıklıyor: Kendilerine yazılmış olan(miras haklarını) vermeyip kendileriyle evlenmek istediğiniz öksüz kadınlar, zavallı çocuklar ve öksüzlere karşı adaleti yerine getirmeniz hakkında Kitapta size okunan(ayet)ler (de Allah'ın hükmünü açıklamaktadır)". Yapacağınız her hayrı muhakkak ki Allah bilir."

³ Hurr-i Amuli, Muhammed bin Hasan, VesailuşŞi'a, C.17, S.588

Gençlerin toplum içerisindeki konum, görev ve etkilerini, bizlerin onlardan olan beklentilerimizin aydınlığa kavuşması; toplum, din, ahlaki değerler, aile vb. konularda alacağı görev ve sorumlulukların sınırlarının ne olacağını açığa çıkartmak, hayatın kaçınılmaz gerçeklerine karşı hazırlanması veyahut onları bu sorumluluklardan kaçırın ve nefret etmelerine sebep olan nedenleri bulmaktır. Kısaca; çocuk ve gençlerin nasıl bir hüviyete sahip olmaları ve detayları hakkındadır.

lamak ve tembihten öte geçmez. Buluş çağına erişmemiş bir birey, yaptıklarından ötürü cezaya tabi tutulmaz.⁴

Gençlere karşı İslam'ın öngördüğü yargı sistemi bir hayli kolay ve hafifletici yöndedir. Çünkü gençler, toplumun paha biçilmez sermayeleridir ve bu sermayenin korunması için de elden geldiği kadar onlara karşı yıpratıcı ve can yakıcı cezalardan kaçınılmalıdır. Nitekim amaç onları toplumdan dışlamak değil bilakis onları sosyal yaşam ile içtimai bir birey haline getirmektir.⁵

Tutumlar konusunun en önemli ve en can alıcı nokta ise; çocuk ve gençlerin halet-i ruhiye, duygu, yaklaşım ve hisleri konusunda İslam dininin en doğru tutumunun ne olduğunu ve onlara nasıl davranılması gerektiğini incelemektir. İşin özü, bizim burada yapmak istediğimiz şey de zaten bizlerin bu nesle nasıl bir tutum ve bakış içerisinde olduğumuzu, onların gelişmesi ve manevi boyutta ne denli yükselmesini sağladığımızı görmektir. Gençlerin toplum içerisindeki konum, görev ve etkilerini, bizlerin onlardan olan beklentilerimizin aydınlığa kavuşması; toplum, din, ahlaki değerler, aile vb. konularda alacağı görev ve sorumlulukların sınırlarının ne olacağını açığa çıkartmak, hayatın kaçınılmaz gerçeklerine karşı hazırlanması veyahut onları bu sorumluluklardan kaçırın ve nefret etmelerine sebep olan nedenleri bulmaktır. Kısaca; çocuk ve gençlerin nasıl bir hüviyete sahip olmaları ve detayları hakkındadır.

⁴ Bu konu hakkında bakınız; Caferi, Muhammed Taki; Resail-i Fikhi, İslam Hukukunda, Suçlu Çocuklara Karşı Toplumsal Sorumluluk, C. 1, S. 269-270, Keramet Yayınları, Birinci Baskı, Tahran, 1998.

⁵ Aktarılan rivayetlerde, Emir'ulMü'minin Ali bin Ebu Talib'in (as) hırsızlık yapmış bir genci sırf Bakara suresini bildiğinden ötürü affettiği geçmektedir. Emir'ulMü'minin ona şöyle buyurdu; Kur'an surelerinden bildiğin var mı? Genç; Evet, Bakara suresi. dedi. Hazret de; Seni Bakara suresi yüzü suyu hürmetine bağışladım! buyurdu.

Bugün ve yarının dünyasını ve aynı zamanda toplum içinde vuku bulacak olayların belirleyicileri gençler olduğundan ötürü; yarınlarımızın yaşanabilir olması için onlara karşı tutumumuz oldukça önemlidir. Aynı şekilde bir gencin sosyallik, toplum içerisinde kendisine ait görevleri ifa etmesi, toplumsal yaşamda öngörülen kanun ve kurallara riayet etme, kültürün ve adetlerin yaşaması için çabalaması ve öngörülen yaşa geldiğinde dini sorumluluklarını yerine getirmesi toplumun ona bakış açısı ve tutumunun bir mahsulüdür. Ya da bunun tam aksi düşünüldüğünde mesela bir gencin asosyal olması, kendi toplumunu yerip, aşağılaması, toplumsal ödevlerinden uzaklaşıp, dini ve kutsal olduğu kabul görülen değerleri ayakları altına alması da yine toplumun ona karşı bakış açısı ve tutumunun bir getirisidir.

Elbette bu yukarıda anlatılanlar bir bireyin kendini yönetemeyeceği, ferdi olarak bir kemal ve olgunluğa erişemeyeceği manasını taşımamaktadır. İnsan illa da bir toplumla birlikte yaşamak zorunda değildir ama şu gerçeği de göz ardı etmemek gerekir ki; toplumun, bir birey üzerinde kimlik ve şahsiyetinin belirlenmesinde oldukça fazla bir payı vardır. Bunun yanı sıra onun istek ve iradesini dahi etkilemektedir ve zaten bu yüzdendir ki; toplum ve bireyi birbirinden ayırmak oldukça müşküldür.

Aslında, gençler kendilerini başkalarının onlara karşı gördüğü inanç, duygu ve davranış aynasında görmektedirler. Bir gencin hüviyetini kazanması ve kendine olan düşünceleri toplumun, özellikle de ana-babanın, kendi akranlarının, arkadaşları arasında olan samimi ilişkilerin, o gencin önüne serilen imkânlar ve omuzlarına yüklenen toplumsal sorumlulukların, onun diğerleriyle ortak hareket veya rekabet etme yetisine kavuşması ona karşı izlediği tutumla oldukça ilintilidir.⁶

Bir toplumun genelinin çocuk ve gençlere olan tutum ve bakışı o denli önemli ve tesirlidir ki; hatta o toplum içerisinde çıkan araştırmacı ve bilgili insanları dahi etkisi altına alabilmektedir. Elbette araştırma ve incelemede bugünün şartlarının o kadar ilerlemiş olmasına rağmen, gerçeğin peşinde olanlar dışında hemen hemen birçok araştırmacı kendi düşüncesini ispat peşine düşmektedir. Ancak işin özü şu olmalı; bir araştırmacı, bir muhakkik acaba ne derece kendisini bu araştırma yaptığı sürece, doğumundan bu yana içerisinde bulunduğu kendi toplumunun etkileri altında kalmadan, içine işleyen duygular ve kendisine öğretilen öğretilerden arı kalarak bir araştırma yapabilir ki?!

Hatta bundan daha da ötesi, günümüz araştırmacılarının rolü siyasi, eğitim, kültürel ve araştırma olarak toplumun genelinin gençlere karşı tutumunu etkileyecek ve değiştirecek bir konuma sahiptirler. Eğer bu tutumlar gerçekten de uygun ve doğru değilse, çocuk ve gençlerle oldukça basit ve yapay bir bağ ortaya çıkacaktır. Hal böyle olunca da toplumun büyük bir yüzdesini teşkil eden bu gençlerle hem toplum

⁶ Latif Abadi, Hüseyin; Ergen ve Gençlere Uygulamalı Gelişim Psikolojisi, 6. Bölüm, Tahran, 2001.

Aslında, gençler kendilerini başkalarının onlara karşı gördüğü inanç, duygu ve davranış aynasında görmektedirler. Bir gencin hüviyetini kazanması ve kendine olan düşünceleri toplumun, özellikle de ana-babanın, kendi akranlarının, arkadaşları arasında olan samimi ilişkilerin, o gencin önüne serilen imkânlar ve omuzlarına yüklenen toplumsal sorumlulukların, onun diğerleriyle ortak hareket veya rekabet etme yetisine kavuşması ona karşı izlediği tutumla oldukça ilintilidir.

hem de devlet arasında kopukluk olacak, belki de zıtlıklar, çatışmalar, kültürel yıpranmalar ve en sonunda da pesimist, kötümser bir camianın ortaya çıkmasına yardımcı olmuş olacaktır!

Bu elimizde bulunan araştırmada, kutlu İslam dininin gençler ve gençliğe olan tutumunun bir kez daha ve dikkatlice değerlendirilmesi yapılmakta, faydalı olması düşüncesiyle aynı zamanda diğer tutumlarla da bir nevi tatbik ve mukayese edilmektedir.

3. Gayr-i İslami Bakışta Gençlik

Çocuk ve gençler hakkında oldukça eski dönemlerden bu güne yapılan araştırmaların metinlerini incelediğimizde toplumun bu kitlesine karşı her daim önyargı ve kötü bir yaklaşım olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Bu tutum doğrultusunda çocuk ve gençler tasvir edilirken karşımıza şöyle bir karakter çıkarmaktadır; faydasız, gelenekleri hiçe sayan, bozguncu, başına buyruk, asi, isyankâr ve kirlenmiş olarak veya elle tutulur bir tarafı olmayan bireyler olarak resmedilir. Şimdi burada gençlere karşı bu tutum ve bakış açısına birkaç örnek vereceğiz.

“Horace” lakabıyla anılan ve m.ö. 8. yılda yaşamış olan Sezar’ın evlatlık vârisi olan Augustus döneminin en önemli Romalı şair ve habibi Quintus Horatius Flaccus şöyle der:

“Atalarımızın döneminden daha kötü bir dönemi babalarımız yaşamıştı. Biz de onların çocukları olduğumuza göre onlardan daha kötü ve bozguncu bir dönem yaşayacağız ve bizlerin dünyaya getireceği çocuklar da bizlerden daha bozguncu olacaklardır.”⁷

⁷ Mu’iri, Muhammed Tahir, İyi Çocuklar Kötü Eğitim, S. 416, Tahran, 2003.

Amerikalı psikolog Carl Rogers ise 1939 yılında kaleme aldığı “*Sorunlu Çocukların Psikolojisi*” adlı eserinde şunları dile getirmekte:

“Sokrat, kendi zamanında yaşayan gençleri şöyle anlatmakta; onlar anne ve babalarına hizmet edeceklerine, aynı asi azgınlar gibi kendilerine nimet verenlere saygısızlık yapmaktalar. Ve başka bir yerde de şöyle der; Gençler düşünmekten yoksun varlıklardır. Bakın, hatta anne-babaları veyahut büyükleri odaya girdiğinde yerlerinden kalkmayı bile düşünemezler. Konuşma esnasında da muhataplarına edepsizce konuşur, sofradaki yiyecekleri sanki bir tek kendisi varmışçasınahırsla birbirinin elinden kaparlar. Ayaklarını birbiri üstüne atar ve öğretmenlerine karşı da oldukça acımasız olurlar.”⁸

Sümerlerin en önemli şehirlerinden biri sayılan ve Tevrat’ta da Hz. İbrahim’in (a.s) doğduğu yer olarak adlandırılan ve modern Irak’ın Basra eyaleti içerisinde bulunan Ur şehrinde i.ö. 3500 yıllarından kalma eski bir levhanın üzerine şu sözler kazınmıştır:

“Eğer kendi genç nesillerimize istedikleri gibi hareket etme yetkisi verirsek, o zaman kültür ve medeniyetimiz yok olmaya mahkûm olacaktır.”⁹

Cahiliye devri Araplarının da çocuk ve gençlere karşı tutumları da bir hayli yanlış ve zararlıydı. Allah Resulü (s.a.a) ve Ehl-i Beyt’in (a.s) çabaları da; bu yanlış tutumu düzeltme ve ıslah etme yolundaydı.

İslam kaynaklarında bu konuyla ilgili birçok örnek olmasına rağmen bizler yalnızca bir tanesini dile getirip, yetineceğiz; İslam dininin ilk dönemlerinde yaşamış, Arap büyüklerinden Hasan-i Basri bir gün şöyle demişti:

“Çocuk ne de kötü bir şeydir! Yaşarsa eğer eziyet ve huzursuzluk kaynağı ve ölürse de; hayat bizleri yok olmakla tehdit eder.”¹⁰

Hasan-i Basri’nin bu sözleri İmam Zeynelabidin’in (a.s) kulağına gelir. İmam (a.s) şöyle buyurur:

“Vallahi bu ne büyük yalandır böyle! Çocuk ne de güzel bir şeydir! Yaşarsa eğer ana-baba için devamlı dua eden hazırda bekleyen bir duacı ve ölürse de; onlar için önceden yollanmış şefaattir.”¹¹

Genellikle psikologların bu döneme verdikleri isimler de ileride değineceğimiz üzere bir hayli ilginç ve menfi isimlerdir. Zaten bir nevi İslam dini ile diğer ekollerin arasındaki farkı da bu isimlendirme konusunda rahatlıkla göreceğiz.

⁸ Latif Abadi, Hüseyin; Ergen ve Gençlere Uygulamalı Gelişim Psikolojisi, 2. Bölüm, S. 184, Tahran, 2001.

⁹ Taleban, Muhammed Rıza, Genç Öğrenciler Arasında İman ve İsyân, S. 3, Tahran, 2004.

¹⁰ Nuri, Hüseyin, Müstedrikul Vesail, C.2, S. 389

¹¹ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 82, S.132

Ama maalesef Batı dünyasından alınıp, çevirisi yapılan eserlerin yanı sıra, kendine güvenini yitirmiş bir toplum olarak bizler, Garbın ilmini kendimizinkinden daha yüksek gördüğümüzden yakın dönemlere kadar psikolog ve gençler üzerinde çalışanlarımızın zihniyeti onlara karşı tam olarak menfi demesek bile müspet de değildi.¹²

Elbette Batı dünyasının çocuk ve gençler üzerine yaptığı araştırma ve kazandığı deneyimler bu konuda bizler için de yeni bir çığır açıp, onlara karşı farklı bir bakış açısına kavuşmamızı sağlamış ve bu eserlerin sayesinde de yeni bilgi ve faydalara ulaşmışsındır. Ama öncelikle; Batı'nın bu konuda vardığı sonuç ve ortaya koyduğu bilgilerin önemli bir kısmı İslam dininin çocuk ve gençler için öngördüğü psikolojik yaklaşımlarla uyuşmamakta ve ciddi sıkıntılara gebedir. İkinci olarak da; Batı'da yapılan çevirilerin hemen hemen hepsi, tahlil edilip, eleştirilmeden İslam dünyasına girmiştir.

Gençler ve çocuklar konusunda bizim araştırmacılarımızın da genel fikrinsel yapısı, aynı Batılı meslektaşları gibi şekillenmiştir. Araştırmacı ve yazarların, İslam dininin o derin bakış açısına vakıf olamamaları ve dini konuları bir hayli hafife alıp, önemsememeleri, bunun yanı sıra, din ile iç içe olan toplum ve öğretim merkezlerinin bu konudaki vurdumduymazlıkları, konunun tam, derinlemesine ve kani edici bir şekilde anlatılamayıp, yalnızca yüzeysel bir İslam hukukuyla geçiştirilmesi yüzünden içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Elbette burada genelden bahsettiğimizin bir kez daha altını çizmeliyiz çünkü hem ilim havzaları hem de üniversitelerde görevli bazı araştırmacı ve yazarların İslami bir yol üzere hareket edip, bu konuda oldukça güzel eserler bıraktıklarını inkâr edemeyiz.

İkinci Konu: Genç Kimdir?

Bilim adamları ve bilirkişiler “Genç kimdir?” ve “Gençlik, ömrün hangi evreleri ile sınırlıdır?” sorularına ortak bir cevap vermemişlerdir. Hatta bu belirsizlik uluslararası kanun ve yönetmeliklere dahi yansımıştır. Birleşmiş Milletler Teşkilatı, çocuk ve büyükleri mukayese edip, var olan toplumların milliyet ve kültür farklılıklarını da değerlendirerek gençlik yaş grubunu 15-24 olarak belirlemiştir.¹³ Şu durumda dikkat edilmelidir ki; genç kimdir sorusunun cevabı toplumsal, kültürel, politik ve ekono-

¹² Bu konuda yararlanılabilecek eserlerden birisi de; Latif Abadi, Gençlerde Gelişim Psikolojisi, C.1, S.81

¹³ David Angel, William, The International Law of YouthRights (Uluslararası Gençlik Hakları Yasası), S. 59 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından çocuk işgücü tanımında benimsenen yaş sınırı ise 15'tir. ILO'nun 138 sayılı sözleşmesine göre, 15-24 yaşları arasında çalışanlar “Genç İşçi” olarak kabul edilmekte. Türkiye'nin de imzaladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin I. maddesinde, 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayılması ifadesine yer verilmektedir. Bu ifade ile rüşt yaşını 18 olarak kabul eden Medeni Kanun'un ilgili maddesi uyum ve uygunluk içindedir. Avrupa Sosyal Şartnamesinin VII. maddesi I. bendinde çocukların çalışma yaşlarının en az 15 olması öngörülmüştür. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) raporlarında 15-24 yaş grubu genç nüfus olarak kabul edilmektedir. Kısaca genç nüfus tanımına sosyolojik açıdan yaklaşımlar, 16-24 yaş grubunda yer alan kişilerin “Genç” olarak kabul edilebileceğini ortaya koymaktadır.

mik değerler baz alındığında farklılık göstermekte ve gelişmekte olan ülkelerde ise bu yaş 24'ü de aşmaktadır.¹⁴

İslam dininde Kur'an dili olarak kabul görülen Arapçada, çocuk ve gençlere dair birçok tabir ve muadil kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; murahik, gulam, feta ve şabb kelimeleridir.

Murahik; Ergenlik çağı belirtileri kendisinde görünen veya ergen olan kişi.

Gulam;Muharikten daha kapsamlı bir tabir olan Gulam, ergen olan kişiye denildiği gibi küçük çocuğa da denilmektedir.

“Dedi ki: “Rabbim, benim nasıl çocuğum olur? İhtiyarlık tam bir biçimde üstüme binmiş, karım ise kısır!”¹⁵

Feta; bu kelime de ergenlik çağına erişip, onu geride bırakmış ve delikanlı olarak adlandırılan halk arasında ise bıyığı henüz bitmemiş gence denmektedir.¹⁶

“Şehirde bazı kadınlar şöyle konuştular: “Aziz’in karısı, genç uşağının nefsinden gönlünü eğlendirmek istemiş. Aşktan yüreğinin zarı delinmiş. Öyle anlıyoruz ki, kadın tam bir çılgınlığa düşmüş.”¹⁷

Şabb; Bu kelime ise güç ve kuvvetin dorukta olduğu 30 ve 40'lı yaşları kendi bünyesinde barındığı gibi bunun aksini söyletecek hem rivayetlerde hem de Arap edebiyatında birçok örnek de görülmektedir. Örnek olarak İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakledilen bir rivayette;

“Bir erkeğin yaşı otuzu aştığında, artık ona orta yaşlı denir.”¹⁸

Kısaca en iyisi gençlik evresini yaşıyla değil de, kendine özgü özelliklere göre tanımak daha yeğdir. Zaten şahsın fizyolojik ve psikolojik özellikleri ele alınıp, irdelendiğinde ömrünün hangi devresinde olduğu oldukça açık bir şekilde görülecektir. Aynı Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in insan hayatını şu üç önemli dönemle yani çocukluk, gençlik ve yaşlılıkla özetlediği gibi;

“Allah'tır ki sizi zayıflıktan yarattı. Sonra zayıflığın ardından (size) bir kuvvet verdi. Sonra kuvvetin ardından da zayıflık ve ihtiyarlık verdi. Allah, dilediğini yaratır, O, bilendir, gücü yetendir.”¹⁹

¹⁴ 90'lı Yıllarda Dünya Gençliğinin Durumu, S.12

¹⁵ Al-i İmran/40

¹⁶ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C.60, S.351

¹⁷ Yusuf/30

¹⁸ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C.75, S.245

¹⁹ Rum/54

İslam literatüründe de gençliği iki şekilde inceleme imkânımız vardır; bunlardan ilki, ikincisine nazaran daha seri ve kısa bir dille gençlik devresinin önemi ve ona sahip olmanın değeri hakkındayken ikinci kısım ise; gençliği cismi, ruhi ve yaratılış konumuna göre değerlendiren ve bir nevi de oldukça önemli nasihatlerin yer aldığı rivayetler grubudur. Bu iki kısım rivayetler bizlerin İslami açıdan gençliği tanımamızda oldukça yardım edeceklerdir.

İslam literatüründe de gençliği iki şekilde inceleme imkânımız vardır; bunlardan ilki, ikincisine nazaran daha seri ve kısa bir dille gençlik devresinin önemi ve ona sahip olmanın değeri hakkındayken ikinci kısım ise; gençliği cismi, ruhi ve yaratılış konumuna göre değerlendiren ve bir nevi de oldukça önemli nasihatlerin yer aldığı rivayetler grubudur. Bu iki kısım rivayetler bizlerin İslami açıdan gençliği tanımamızda oldukça yardım edeceklerdir.

İslami metinler üzerinde yapılan araştırmalar gençlik döneminin, insan hayatına ait diğer evrelerle hatta mukayese edilemeyecek derecede önem ve farklılık arz ettiğini göstermektedir. Hatta öte yandan dini dokümanlar içerisinde insanın bu paha biçilmez dönemine dair değişik açılardan çeşitli boyutlardan oldukça fazla rivayetle mevzubahis edilmiş, bu dönem öylesine üzerine basa basa anlatılmış ve değerlendirilmiştir ki; insan hayatının diğer dönemleri neredeyse gölgesinde kalmıştır. Sonuç itibarıyla, bizim İslami kaynaklarda yer alan rivayetler bu döneme nasıl önem vermemiz ve ne şekilde değerlendirmemiz gerektiğini öğretmektedir.

1. Allah'ın En Güzel Yarattığı Eseri, Gençlik

Maddi âleme dair yaratılmış ve vücuda gelmiş tüm varlıklar, Hekim ve Âlim olan Allah'ın birer eseridir. Bu varlıkların her birinde diğerlerinden farklı ince ve zarif özellikler olması akıl sahiplerinin hayranlık içerisinde bu varlıkları izlemesine ve derin bir tefekküre dalmalarına neden olmaktadır. Bu yol aslında onların yaratıcısı olan hikmet ve bilgi sahibi Allah'ı tanıma yollarından yalnızca birisidir. Varlık âlemindeki en küçük canlının bile oldukça karışık bir sisteme sahip olması ve bu denli küçük varlıkların böylesine mükemmel donatılmış olması ister istemez düşünen insanı şaşkına çevirmektedir. Bunun yanı sıra O'nun kendisi güzel olduğu için varlık âlemine dair ne varsa hepsi güzeldir ve bu insanın ruhuna yeniden hayat vermektedir. Çünkü var olan mevcudata bakıldığında ruha aykırı bir şeyin olmadığı ve ne varsa hepsinin insana hoş geldiğini görmekteyiz. Ehl-i Beyt kaynaklı bazı rivayetlere baktığımızda Allah'ın yarattığı en güzel varlığı “Genç Evlat” olarak görmekte ve en acı olayı da onun yitirilmesi ve hayatını kaybetmesi olarak okumaktayız.

İbn-i Ebi Leyli İmam Cafer-i Sadık'a (a.s) şöyle sormuştu; Allah'ın en çok sevdiği ve hoşlandığı varlık nedir? İmam da bunun üzerine; Genç evlattır. Cevabını verince İbn-i Ebi Leyli; Peki en acı olanı nedir? diye sordu ve İmam da ona; O genç evladı yitirmektir. diyebuyurdu.²⁰

Belki buna güzel ve gönle yakın denmesinin bir başka nedeni de anne-babanın ellerinde bulunan o güzel, güçlü ve diri genç evladı, kendilerinin acizlik ve düşkünlük günlerinde ellerinden tutması ümidi olabilir. Zaten bu yüzden anne-baba evlatlarına karşı oldukça derin bir mahabbete sahiptirler. Genç evlat sahibi olmak ana ve baba için dünyanın en güzel şeyidir. Aynı şekilde o genç evladı kaybetmek de ana ve baba için dünyanın en acı şeyidir.

2. Bilinmeyen Değer, Gençlik

İslam kaynaklarında, gençlik yıllarının değerini anlatan birçok rivayetin yanı sıra o dönemin kıymetinin iyi bilinmesi ve bir ganimet olarak değerlendirilmesi yönünde de oldukça fazla tavsiye ve nasihate sahibiz. Elbette tüm bunların yanı sıra gençlik yıllarının insanlar tarafından derk edilemediğine dair birçok rivayette mevcuttur. Emir'ul Mü'minin Ali (a.s) buyurur ki;

“İki şeyin elden gitmeden değerini anlamak zordur; biri sağlık bir diğeri de gençliktir.”²¹

Bu rivayet oldukça sarıh bir şekilde gençlik döneminin değerine vurgu yapmaktadır. Bir şeyin değerli olması hiç şüphesiz kendisiyle alakalıdır ve gençlik, bizatihi değerlidir ama hayatın diğer evreleriyle yani çocukluk ve yaşlılık gibi dönemleriyle kıyaslandığında zaten bu değerini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu konuyu ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde ele alacağız. Elbette özetlemek gerekirse şunu söyleyebiliriz; beden dinçliği, ruh sadeliği, düşünme yetisi olarak gençlik dönemi, en uygun ve en verimli evredir.

Öte yandan İmam Ali'nin (a.s) bu sözlerinden gençliğin “*kadri bilinmeyen bir değer*” olduğunu anlamaktayız. Başka bir tabirle, değer ve faziletler iki kısımdır; birincisi tanınmış ve bilinen değerler bir diğeri de bilinmeyen değerlerdir ki gençlik işte bu sınıfta kendine yer bulur. Elbette bu değeri bir türlü bilinmeyen dönem, gençler için geçerlidir çünkü hayatın bu evresini geride bırakmış olgun ve yaşlı insanlar, gençliğin değerini ve aslında nasıl da kıymetli bir sermaye olduğunu artık çok iyi bilmektedirler. Bu konuda eğitimcilere oldukça zor bir görev düşmekte ve gençlere bu dönemin kıymetini bilmeleri konusunda telakkide bulunmaları icap etmektedir. Çünkü bu

²⁰ Saduk, Muhammed bin Ali, Men La Yahzerul Fakih, C.1, S.188

²¹ Amedi, Abdulvahid, Gurerul Hikem, C. 4, S. 183, Hadis No 5764

evre gizli ve değeri bilinemedi kaldığı müddetçe hiçbir genç tarafından değerlendirilemeyecek, beyhude bir şekilde geçip gidecek veya gerçek manasıyla yaşanamayacaktır. Şüphesiz gençler, başıboş bırakılır ve bu paha biçilmez dönem hakkında aydınlatılmazsa, bu geri dönüşü olmayan fırsat elden kaçtıktan sonra nasıl bir hazinayı yitirdiklerinin farkına varacaklardır.

3. Gençlik Çağını Ganimet Bilmek

İslam kaynaklarında gençlik döneminin değerinin bilinmesi, bu bir daha ele geçmez fırsatın iyi değerlendirilmesi ve ömrün bu merhalesinin ganimet sayılması hakkında bir hayli tavsiye ve öğretiler göze çarpmaktadır. Kâh bu tavsiyeler İslam büyükleri tarafından seçkin ashâbı için yol gösterici, öğüt verici bir kalıp içerisinde dile getirilmiş kâh da toplumun bütününe hitap edilmiştir. Her iki durumda da mukaddes İslam dini, insan ömrünün her devresinin sağlıklı ve doğru kullanılması yönünde oldukça ısrar eder ve boşa geçen her anı hiçbir surette caiz görmez. Ama gençlik evresi üzerinde daha bir farklı durur ve insanın o en verimli, en değerli döneminde ulaşabileceği manevi güçler ve beceriler konusunda tavsiyelerde bulunduğu gibi düşebileceği hata ve zahmetler hakkında da uyarıda bulunmayı ihmal etmez. Başka bir deyişle, gençlik evresi çok önemli olduğu gibi bir o kadar da tehlikelidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in de değindiği gibi gençlik çağının en belirgin özelliği güç ve kuvvettir. Bunun hangi yönde kullanılacağı önemlidir. İyiyeye mi yoksa kötüye mi? İşte bu insanın yapıcı ya da yıkıcı olması anlamını taşımaktadır. Bu kudret ancak ve ancak insanın gençlik çağında zirveye ulaşmakta ve o dönemde bunu nasıl kullanacağı önem arz etmektedir. Zaten Allah Resulü (s.a.a) ve Ehl-i Beyt imamlarının (a.s) gençlik hakkında ashâbına bulunduğu tavsiye ve uyarılar da bu yöndedir. Değerli İslam Peygamberi Muhammed Mustafa (s.a.a) vefalı dostu Ebuzer-i Giffari'ye şöyle hitap etmektedir;

“Ey Ebazer! Şu beş şeyi diğer beş şey gelmeden önce ganimet bil; Gençliğini yaşlılıktan önce, sağlığını hastalığından önce, zenginliğini fakirlikten önce, boş vaktini meşguliyetinden önce ve hayatını ölümden önce...”²²

Buna benzer başka rivayetler de İmamlardan (a.s) bizlere ulaşmıştır. Mesela Hz. Ali (a.s) buyurur ki;

“Gençliğini yaşlanmadan önce, sıhhatini de hastalanmadan önce bul!”²³

Öte yandan İmam Musa Kazım (a.s) da Allah kelamı olan Kur'an-ı Kerim'de geçen **“Allah'ın sana verdikleri içinde âhiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma.”** ayetinin tefsirinde şöyle buyurmaktadır:

²² Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 77, S.77 3. rivayet

²³ Amedi, Abdulvahid, Gurerul Hikem, C. 1, S. 340

“Unutma! Sağlığını, gücünü, fırsatlarını, gençliği, mutluluğunu ahiret için kullan.”²⁴

4. Gençlik Döneminden Faydalanmak, Peygamberin (s.a.a) Duası

Birisi hakkında “*Dua etmek*” genel itibariyle birisinin yapmış olduğu iş ve eylemlerin cevabı niteliğindedir ve Arapçada bu kavram bedduayı da içerisine almaktadır. Ama örfi olarak dua etmek yapılacak hayırlı ve makbul işler için kullanılmaktadır. Rivayetlerde duanın edebi hakkında göze bir hayli fazla çarpan konu ise; kendine ve diğerlerine beraberce dua etmektir. Dini kaynaklarımızda duanın nasıl edileceğine dair oldukça değerli ipuçları verilmekte ve masum önderlerin (a.s) bazı sahabeleri hakkında dua ederken yüce Allah’tan onların gençlik dönemlerinden yeterince faydalanmaları ve bu nimetten nasipsiz kalmamaları için istekte bulunduğunu görmekteyiz. Buna örnek olarak da, Peygamber Efendimize (s.a.a) su getiren genç sahabetisi Amr bin Huzai için ettiği; “*Allah’ım! Onun gençliğinden yararlanmasını sağla*”²⁵ diye dua etmesidir. Allah Resulünün (s.a.a) bu hayır duası nedeniyle Amr, seksen yaşına gelmesine rağmen hala gençlik enerjisi ve diriliğini kaybetmemişti. Amr bin Huzai Peygamber Efendimizden (s.a.a) sonra da ilk imamızın da en yakın sahabelerinden birisi olmuş ama maalesef Muaviye bin Ebu Süfyan’ın muhafızları tarafından başı kesilerek şehit edilmiş ve bir sini içerisinde Muaviye’ye sunulmuştur.

Hiç şüphesiz insan gençlik döneminde birçok kabiliyet, imkân ve güce sahiptir. Zaten bunun bilincinde olan Hz. Nebi de (s.a.a) Amr için böylesine güzel bir dua ediyor. Bunun mukabilinde ise gençliğin güzellik ve çekicilik gibi değerlerini bilememe durumunda insanlar için hiç de hoş olmayan olaylar vuku bulmaktadır. İslam Peygamber’i (s.a.a) şöyle buyurmaktadır;

“Kim Allah’ın dininden yeterince pay almayı başaramadıysa, Allah onu üç şeye giriftar eder; ya onun genç yaşta canını alır ya onu bir sultanın uşağı yapar ya da onu bir köyde yaşamaya mecbur kılar”²⁶

5. Mütedeyyin Genç, Allah’ın İftihar ve Kıvanç Kaynağıdır

Allah’a ibadetle meşgul olan bunca insan arasından Allah Teâlâ, meleklerine ibadet eden genci göstererek onunla iftihar ettiğini söylüyor. Bu yalnızca bizlere ibadetin önemini göstermekle kalmıyor belki de bu gençlik çağında ibadet etmenin ne denli önemli olduğunu bizlere anlatıyor. Bu nedenle, gençlik yıllarını ibadete vermiş

²⁴ Hekimi, Muhammed Rıza, El Hayat, C. 3, S.366

²⁵ Kummi, Abbas, SefinetulBihar, C. 2, S. 260

²⁶ Köylerde genel itibariyle ilmi ve kültürel imkânların olmaması, refah seviyesinin daha düşük olması vb. sebepler nedeniyle Allah Resulü (saa) köyde yaşamayı karar kılınmış genci mahrum kalmış olarak görmektedir.

bir genç ile ihtiyarlık dönemini ibadete vermiş yaşlı birisi asla eşit görülmemektedir. Hatta bu mesele o kadar mühimdir ki, rivayetlerde dahi yer bulmuş ve gençken ibadet ehli olan ile ihtiyar halinde bu işe gönül veren arasında oldukça büyük dereceler konmuştur. Bir rivayette bu olay peygamberlerin avam halka üstünlüğü ne ise bu da odur şeklinde yorum bulmuştur. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurur;

“Henüz gençliğinin ilk evresinde Allah’a ibadet etmeye koyulmuş bir genç ile ilerlemiş yaşıyla beraber Allah’a yönelen yaşlı kimse arasındaki fark, peygamberlerin diğer insanlara üstünlüğü gibidir.”²⁷

6. Gençlik, Sorumluluk ve Ödev Döneminin Başlamasıdır

İslami kaynaklardan elde edilen bilgi doğrultusunda şunu söylemek pek de yersiz olmayacaktır; gençlik çağına adım atmakla, insanın sorumluluk ve mesuliyetleri de başlamaktadır. Elbette bundan, yani ergenlik çağından önceki yıllarda da bazı fakihlere göre İlahi emirlerin uygulanması gerektiği yönünde fetvalar göze çarpmış ama bu ödevlerin yerine getirilmediği durumlarda da hiçbir cezaya uğramayacağı dile getirilmiştir. Aslına bakılacak olunursa bu konu gençlik çağında ciddiyet kazanmakta ve her türlü İlahi buyruğun sorumluluğu altına girmektedir. Artık Yüce Allah onu, salâhiyet sahibi olarak görmekte ve kendi sözlerine muhatap almaktadır. Zaten bu yüzden İlahi boyutta ondan “*Mükellef*” olarak bahsedilir. Aslında insan ömrünün en büyük dini olayı bu yaşlarda vuku bulmakta ve bu kutlu, iftihar dolu elbiseyi kendi teninde görmeye başlamaktadır.²⁸ İşte bu yüzden bu konuya ağırlık vermekte önem vardır.

Seyyidibn-i Tavs bu konuda oğluna şöyle yazmaktadır:

“*Evladım, Muhammed! Yüce Yaradan seni akıl nimetiyle mükâfatlandırıp, kendi makam-ı âliyesindeseni muhatapı olarak kabul gördüğünde bu anı mutlaka not al ve kendin için en değerli bayram olarak bil. Bu yıldönümünü kutla, Allah Teâla’yı da sana verdiği bu akıl nimeti için çokça şükret.*”²⁹

Gencin ödev ve sorumluluk alma çağına gelmesi, onun ruhi, psikolojik, akli ve cismi olarak ömrünün diğer evrelerinden daha üstün ve önemlidir. Bir rivayette de bu ruhi ve cismi değişikliğe şu şekilde değinilmektedir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurur;

“Çocuklarda artık akıl yetisi kendini göstermeye başladığında namaz, bedene güç-kuvvet geldiğinde oruç ve cünüp olduklarında ise kurallar ve sınırlar ona vacip olur.”³⁰

²⁷ Mutteki Hindi, Ali bin Hisameddin, KenzulA'mal, C. 15, S 776

²⁸ Yani, İslami inanç gereği şahsın sünnet olması, Hacc ve Atebat-ı Aliye'ye gitmesi, evlenmesi vb. unsurlar, “Mükellef” olduğu kadar onun hayatında bu denli etkin bir dini olay olarak görülmemektedir.

²⁹ İbn-i Tavus, KeşfulMuhacce, S. 142, Muhammed Reyşehri'nin aktarımıyla, Ceşn-i Teklif, S. 16

³⁰ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 88, S.132

Kıyamet gününde insana, ömrünü ve özellikle de gençliğini nerede harcadığı sorulacaktır. Bu konu hakkında bazı rivayetlerde iki şekilde soru sorulacağı görülmektedir; öncelikle insana maddi âlemde ömrünü nasıl harcadığı ve sonrasında ise gençliğini nasıl geçirdiği ve ne iş ile tükettiği sorulacaktır.

7. Kıyamet Gününde Gençlik Hakkında Hesaba Çekilme

Kıyamet gününde insana, ömrünü ve özellikle de gençliğini nerede harcadığı sorulacaktır. Bu konu hakkında bazı rivayetlerde iki şekilde soru sorulacağı görülmektedir; öncelikle insana maddi âlemde ömrünü nasıl harcadığı ve sonrasında ise gençliğini nasıl geçirdiği ve ne iş ile tükettiği sorulacaktır. Allah Resulü (s.a.a) buyuruyor;

“Kul, Kıyamet Günü henüz adım atamadan ona ömrünü nerede hiç ettiği ve gençliğini ne için harcadığı sorulacaktır.”³¹

İmam Sadık (a.s) da şöyle buyurmaktadır;

“Lokman’ın (a.s) oğluna tavsiyelerinden bir kısmı da şöyleydi; Ey Oğul! Ruz-i Mahşer’de sana dört şey hakkında soru soracaklar: Gençliğini nerede harcadığını, ömrünü nerede geçirdiğini, malını hangi yoldan elde ettiğin ve nerelerde harcadığını?”³²

Dikkat edilecek olunursa bu rivayetlerden gençlik çağı hakkında şöyle önemli bir sonuç ortaya çıkmaktadır. O da; İnsanın gençliğini nerede harcadığı ile ömrünü nerede kullandığı sorularının aynı cümleler içerisinde geçmesi ve gençliğin, ömrün belli bir dönemi olmasına rağmen en az onun kadar değerli sayılması.

8. Gençliğin Çehresindeki İyiler ve İyilikler

İslam kültür ve öğretilerinde yer alan konular içerisinde gençliğin değer ve önemini bizlere açıkça anlatan şeylerin başında “Güzel-İyi” ve “Gençlik” öğelerinin her daim birbiri ile ilintili olarak önümüze çıkması gelmektedir. İyiler, genç yüzlüdürler ve kıyamet gününde de yapılan iyilikler hoş sima gençler olarak ortaya çıkacaklardır. Belki bu benzetme gençliğin insanlar için çekici ve gönle yakın olmasından kaynaklanmaktadır ama bize göre yalnızca bu çekicilikle yetinmek yersiz ve yetersizdir.

³¹ Tarih’ul Yakubi, C. 2, S. 90

³² Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kafi, C. 2, S. 135

Çünkü gençliğin güzelliğinden başka özdeki temiz yaratılışı, nifak ve ikiyüzlülükten beri kalışı, zorlukları kolayca aşması ve her daim kolayca mutlu olabilmesi onun güzelliğindedir. İşte bu yüzdendir ki; Ruz-i kıyamette iyiler, genç yüzlüler olarak ortaya çıkacak ve iyilikler de genç ve güzel bir insan gibi şekle bürünecektir. Rivayetlerde şöyle geçmektedir;

“Hasan ve Hüseyin Cennet gençlerinin efendileridir.”³³

“Mehdi (a.f) genç bir insan şeklinde zuhur edecek³⁴ ve onun tüm yardımcılarını gençlerden olacaktır.”³⁵

“Kıyamet Günü Kur’an aynı genç bir insan gibi görünecektir.”³⁶

“Cennetteki herkes genç olacaktır.”³⁷

Ya da Vakıa suresi XVII. ayet-i kerimede yer alan **“Çevrelerinde, ebedi yaşamağa erdirilmiş gençler dolaşır”** ile dünya hayatında yapılan iyilik ve güzelliklerin bu şekilde gençler şeklinde hizmet sunacakları anlatılmaktadır.

9. Güzel Ahlaklı Gençler Toplumun Gizli Hazineleridir

Bundan yaklaşık 30-40 yıl öncesine kadar tüm toplumlarda, Devlet Planlama Teşkilatı ve diğer hükümet birimlerinde kaynaklar insan dışı ve tamamen maddiydi ama günümüze bakıldığında bu kaynaklar yerini insan endeksli kaynaklara vermiş durumdadır. Elbette bu henüz istenilen seviyeye ulaşmamış ve hakkıyla eda edilememiştir ama yakın zamanda hak ettiği yeri bulacaktır. Bu arada yarıların bir yönetici ve bir idarecisi olarak gençlere gerekli önemin verilmesi her toplumun ve bugünün orta yaş ve üstü yönetici ve idarecilerini de oldukça ilgilendirmektedir. İşte bu yüzdendir ki; gençlerin geleceği için oldukça hassas ve yerinde hesaplamalar yapılmalı ve toplumun dirliği ve birliği için çabalanmalıdır.

İslam kaynaklarında şu noktalara oldukça önem verilmiştir, birincisi; hiçbir kaynak ve sermaye insan gücüyle denk değildir ve ikincisi de; insan gücü de yalnızca fiziksel güç ile sınırlı değil ve hatta bu güç belki de insanın elinde tuttuğu en küçük güçlerden biridir. Gençler ve gençlik çağı, dini metinlerde en değerli ve tarifi olmayan membaa ve kaynak olarak adlandırılmakta ve bu şekilde onlar üzerinde iyi planlar yapıldığı takdirde toplumun bekası için sağlam bir sigorta olarak görülür. Gençler, bir toplumun en değerli hazineleri olarak kabul görülmekte ve bu gençlere öngörülen

³³ Saduk, Muhammed bin Ali, Men La Yahzerul Fakih, C. 4, S. 420, Rivayet 5920

³⁴ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 52, S. 287

³⁵ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 52, S. 344

³⁶ Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kâfi, C. 3, S. 603

³⁷ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 42, S. 292

şekilde eğitim verildiği takdirde toplumun üzerine saadet ve mutluluk kapıları açılacaktır. Allah korusun bu konu önemsenmeyip, gerektiği kadar itibar görmezse gençlik hem toplum kültüründen hem de İslami değerlerden uzak düşecek ve ister istemez toplum bu bedbahtlıktan nasibini alacaktır. Bir rivayette İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) nezdinde gençliğin önemi şu sözlerle ortaya konmaktadır;

“Şüphesiz iyi ahlaklı bir genç her güzelliğin anahtarı ve her kötülüğün kilidi ve kötü huylu bir genç de her iyiliğin kilidi ve her kötülüğün de anahtarıdır.”³⁸

Merhum Meclisi, Ehl-i Beyt büyüklerinin rivayetlerini içeren o değerli kitabı BiharulEnvar'da konumuzla ilgili güzel bir hikâye anlatmaktadır:

“Hz. İsa (a.s) havarileri ile birlikte seyahat etmekte ve bir şehirden geçmektedirler. Derken o şehrin yakınlarında bir define bulurlar. Havariler, İsa Mesih'ten (a.s) perakende olmuş bu defineyi zayi olmasın diye toplamak için izin isterler. Hazret şöyle buyurdu;

- Ben şehre girip, tanıdığım bir hazine peşine düşeceğim ve siz de bu hazinenin başından ayrılmayın.

Mesih (as), şehre girer ve içerisinde yaşlı bir kadının bulunduğu bir yıkıntının içine girer. İhtiyar kadından gece burada konaklamak için izin ister ve ona şöyle sorar;

- Sizin kimseniz yok mudur? İhtiyar cevap verir;

- Olmaz mı? Bir oğlum var. Gündüzleri çöllerde diken toplayarak geçimimizi sağlıyor.

Gecenin ilerleyen saatlerinde yaşlı kadının genç oğlu evine gelir ve anası ona;

- Ey Oğul! Tahminimce bu gece oldukça değerli bir misafirimiz var ve bu fırsatı sakın kaçıрма, git ve onun huzurundan yararlan.der.

Genç, İsa Mesih'in (a.s) yanına gelir ve birbirleri ile sohbet etmeye başlarlar. Hazret (as), gence nasıl yaşadığını, gelirini nasıl elde ettiği hakkında sorular sorar ve genç de bunlara cevap verir. Hz. İsa (as), gencin oldukça zeki ve hayat dolu olduğunu anlar ama bir küçük sorunun da var olduğunu sezer. Ona şöyle buyurur;

- Genç! Ben, seni perişan eden bir şeyin sürekli seni düşündürdüğünü hissediyorum. Eğer bir derdin varsa bana söyle. Belki o derdin devası benim yanında olabilir.

- Evet, yalnızca Allah'ın tedavi edebileceği bir derdim var benim.

- O derdini bana söyle, belki Allah Teâlâ onu senden giderecek bir şeyi bana ilham eder.

³⁸ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 78, S. 446

- Bir gün çölde diken topladıktan sonra onları satmak için şehre götürüyordum. Derken padişahın kızının bulunduğu sarayın yanından geçtim ve tam bu esnada gözümlü şahın kızına ilişti. Ona öyle âşık oldum ki, bana ölümden başka bir çarenin olmadığını anladım.

Padişahın kızına âşık olan genç içerisinde bulunduğu bu ekonomik durum ve toplum içerisindeki yeri itibarıyla bu evliliği olağandışı görmektedir. Allah Resulü (a.s) ona şöyle buyurdu;

- Eğer istersen senin evliliğin için gerekli maddi desteği sağlayabilirim...

Bunun üzerine genç, ihtiyar anasının da fikrini almak ister ve Hz. İsa ile arasında geçen diyalogu ona anlatır. İhtiyar kadın oğluna;

- Oğlum! Bu şahsın, üzerinde duramayacağı bir sözü sana vadedeceğini zannetmiyorum. Onu dinle ve her ne dilerse itaat et.

Hazret (as), vermiş olduğu teklifi kabul eden gence bir kez daha buyurur;

- Öyleyse yarın sabah padişahın yanına git ve kızına talip olduğunu dile getir ve senden ne isterse kabul et ve gel benden al.

Ertesi günün sabahı genç, padişahın sarayına gider. Padişahın muhafız ve yakınlarına onun kızı ile evlenmek istediğini ve bundan dolayı da buraya geldiğini söyler. Padişahın yakınları diken satan gencin bu sözlerini duyunca gülmekten yerlere yatarlar. Padişahın yakın çevresi onunla eğlenmeleri için genci padişahın yanına götürdüler. Genç padişahın yanına geldiğinde, onun kızıyla evlenmek istediğini söyler. Padişah da alaylı bir şekilde şöyle der:

- Ben kızımı, hiçbir padişahın hazinesinde bulunmayan falan miktarda yakut ve mücevheri bana getirdiğin takdirde ancak sana veririm.

Genç, Hz. İsa'nın (a.s) yanına gelir ve başından geçenleri o Hazrete (a.s) bir bir anlatır. İsa Mesih (a.s) genci yanına alarak içerisi çakıl taşlarıyla dolu bir yıkıntının yanına gelirler. Allah Resulü (a.s) bu taşların mücevhere dönmeleri için Allah'a dua eder ve bunun ardından taşlar değerli mücevherlere dönüşür. Genç, padişahın istediği miktarda değerli taşları alır ve ona götürür. Padişah bu sahne karşısında neye uğradığını şaşırır ve bir o kadar daha mücevher getirmesini ister. Bunun üzerine genç tekrar Hz. İsa'nın yanına gelir ve aynı olay bir kez tekrar olur. Padişah en sonunda pes eder ve bu olayın aslını esasını öğrenmek için gence neler olup bittiğini anlatmasını ister. Genç de nasıl âşık olduğunu ve kendilerine gelen o aziz misafiri anlatmaya başlar. Padişah, misafirin Hz. İsa (a.s) olduğunu anlar ve gence o misafirini çağırmasını söylerve;

- Gelsin ve sen ile kızım arasında nikâh akdini icra etsin. der.

Hz. İsa (a.s) padişahın sarayına vardığında, nikâh merasimi düzenlenir. Padişah diken satan gence güzel bir elbise giyindirir ve kızını onunla birlikte odalarına yollar. Sabah olunca padişah, damadını huzuruna çağırarak onunla konuşmaya başlar. Gençle konuşurken onun aslında ne kadar akıllı, zeki, anlayışlı ve kendine layık biri olduğunu fark eder. Padişahın kızıdan başka bir çocuğu olmadığından, o genci kendisine veliaht tayin ederama padişah da bu nikâh töreninden üç-dört gün sonra dünyadan göçer. Artık hükümetin tüm yetki ve mülkü genç damada kalmıştır. İsa Mesih (a.s) vedalaşmak için genç padişahın yanına gelir ama genç dayanamaz ona sorar;

- Ey Hikmet sahibi insan! Sana bir sorum olacak. Eğer soruma cevap vermezsen, senin sayende ulaştığım bu mevki ve elde ettiğim tüm bu servet artık bana ıstırap verecektir. Hz. İsa (as);

- Sor.der. Genç arz eder;

- Dün gece aklıma şöyle bir soru takıldı: Siz beni İki gün içerisinde o fakirlik bağından bu yüce dereceye ulaştırdınız. Peki, öyleyse elinizde olan bu doğaüstü güçleri niçin kendiniz için kullanmıyor ve bu şekilde bir yaşamı seçiyorsunuz? Hazret buyurur;

- Allah'ı bilip, tanıyan ve O'nun sonsuz nimetlerine mazhar olan birisi neden bu geçici dünyanın nimetlerine gönül bağlasın ki? Allah'a yakın olmak en büyük ruhi lezzettir ve o haz tahtla, taçla ve saltanatla kıyas dahi edilemez. Genç;

- Bir sorum daha olacak. Peki, neden böylesine değerli bir şeyi kendiniz için seçmişken bana böylesine aşağılık bir mevki uygun gördünüz? İsa Mesih (a.s) şöyle buyurdu;

- Senin akıl ve algı yetini ölçmek istedim ve öte yandan eğer bu tahtı bırakıp, daha değerli şeylere yönelirsen, senin hayatın diğer insanlar için örnek teşkil edecekti.

Genç o anda padişahlık tahtından inerek, daha önceki hayatında giyindiği elbiselerini üzerine giyip, o Hazret (a.s) ile şehirden ayrıldılar. Havarilerinin yanına geldiklerinde Hz. İsa (a.s) onlara;

- İşte bu, şehirde olduğunu tahmin ettiğim gerçek hazineydi ki onu buldum ve geldim."³⁹

Evet, görüldüğü üzere gençler öyle değerli gerçek hazinelerdir ki, doğru ve yerinde eğitilirlerse her toplumu ihya ederler ve bu paha biçilmez sermaye hiçbir şeyle kıyas dahi edilemez.⁴⁰

³⁹ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 14, S. 280

⁴⁰ Modern Farsça'da "Hazine" manasına gelen "Genç" kelimesi, Türkçe'de "Genç" olarak kullanılan ve konumuzun mihveri olan kelimenin özüdür. "Genç" demek aslında Hazinedir ve İsa Mesih'in de peşinde gittiği hazine aslında bu gençtir. (Mütercim'in Notu)

10. Genç, İlahi Rahmet ve Lütfun Kapsamındadır

Ergenlik döneminin başlaması ve gençliğe ilk adımın atılmasıyla insanın sorumluluk dönemi başlamış olur ve bu evreden sonra yaptığı tüm eylemleri kıyamet gününde karşısına cevaplaması gereken sorular olarak karşısına çıkar. Ama şunu da bilmek gerekir; Yüce Allah'ın rahmet ve lütfü gençler üzerinde o denli fazladır ki; o dönemde işledikleri birçok günah ve hata görmezlikten gelinmekte⁴¹ ve İmam Cafer-i Sadık da (a.s) bunu Allah'ın gençler için öngördüğü en büyük lütuf olarak görmektedir:

“Muhammed bin Süleyman babasından şöyle naklediyor: İmam Sadık'ın (a.s) huzurundaydım ve o sırada Ebu Basir nefes nefese içeri girdi. Bir köşeye oturup, soluklandıktan sonra İmam (a.s) ona şöyle buyurdular:

Böylesine nefes nefese kalmandaki sebep nedir? Ebu Basir:

Ey Allah Resulünün oğlu! Yaşım oldukça ilerledi, kemiklerim iyiden iyiye zayıfladı ve ölümüm yaklaştı. Tüm bunlar olurken ben, ahirette başıma neyin geleceğinden ve beni neyin beklediğinden habersizim. İmam (a.s) babama döndü ve buyurdu:

Ey Eba Muhammed! Sen de mi böyle demektesin!?

Kurban olduğum! Neden demeyeyim ki?

Ey Eba Muhammed! Bilmez misin Yüce Allah sizin gençlerinize lütufta bulunup, ihtiyarlarınızdan da haya eder!?

Nasıl yani?

Allah, sizin gençlerinize gençliklerinin yüzü suyu hürmetine azap etmez ve yaşlılarınızı da bu halde olduklarından ötürü sorguya çekmez.⁴²

Elbette bu rivayetin Ehl-i Beyt mektebini kabullenip, gönül vermiş gençler için geçerli olduğunu söylemek gerekir. Öte yandan bu rivayet içerisinde geçen bir diğer eğitici konuya da vurgu yapmak gerekmektedir. İmam (a.s) bu rivayette birbirinden her ne kadar farklı da olsa birbirlerine oldukça yakın iki tutumu dile getirmektedir. Birincisi gençlere nasıl davranılacağına dair olan yaklaşım ve bir diğeri de ihtiyarlara olan bakış açısı. Bu rivayete göre yaşlılara karşı edep ve hayâli olmak ve onların bu zaaf dönemlerini hatırlatacak eylemlerden beri durmak gerekmekte ve gençlerle olan münasebetlerde ise onlara tüm olanakları sunmak ve saygı duymak, ayrıca onların şahsiyet kazanmaları adına çaba harcamak gerekmektedir. “مراهق”, (Murahik) “غلام”, (Gulam) “فتى” (Feta) ve “شاب” (Şabb) gibi konuyla alakalı kelimelerin geçtiği ha-

⁴¹ Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kâfi, C. 8, S. 33, Rivayet 6

⁴² Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kâfi, C. 8, S. 34

İslam'ın gelişimsel evrelere, özellikle de gençlik dönemi özelliklerine değinmesini iki açıdan ele almak gerekir; Birincisi, insanların yaratılışlarındaki şaşırtıcı ve mucizevi yönleri görmelerini sağlayıp, onları Allah'adaha iyi kulluketmeye yönlendirmek ve diğeri de bu gerçekleri açıklayarak, yönlendirme ve eğitim için gerekli yolları öğretmenler ve eğitmenlere açıklamaktadır.

dis ve rivayetler kitabımızın ilerleyen bölümlerinde incelenecek ve gençlik hakkında İslam'ın nazarı değerlendirilecektir. Tüm bunlar bir yana, Gençlerin ve gençlik çağının değerini ortaya koyan asıl unsur, İslam dininin bu döneme olan özel bakış açısı ve onların eğitimi için çizdiği yollardır.

Üçüncü Konu: İslam Dini Açısından Gençlik Çağının En Önemli Özellikleri

Psikologlar, sosyologlar ve eğitimciler, gençlik dönemineait özellikler hakkında birçok araştırmalar yapmışlardır. Yapılan bu araştırmaların her ne kadar eleştirilmesi ve düşünülmesi gereken boyutları mevcut olsa da, takdir edilmesi gereken yönleri de vardır. Gençler ile ilgili program ve eğitim faaliyetlerini hazırlarken bu yapılan araştırmalardan yararlanmak gerekmektedir. Tabi ki İslami öğretiler ile çatışmaması gerektiği de göz ardı edilmemelidir. İslami metinlerde insanın gelişim evrelerindeki özellikler ile ilgili birçok önemli ve ilginç konu mevcuttur. İslam'ın gelişimsel evrelere, özellikle de gençlik dönemi özelliklerine değinmesini iki açıdan ele almak gerekir; Birincisi, insanların yaratılışlarındaki şaşırtıcı ve mucizevi yönleri görmelerini sağlayıp, onları Allah'adaha iyi kulluketmeye yönlendirmek ve diğeri de bu gerçekleri açıklayarak, yönlendirme ve eğitim için gerekli yolları öğretmenler ve eğitmenlere açıklamaktadır. Bu alanda İslam, küçükten büyüğe tüm fiziksel ve ruhsal konulara değinmemiştir. Fakat bizim görüşümüze göre insanı yönlendirmek ve terbiye etmek için bilinmesi gereken tüm gerçekler açıklanmış ve hiçbir konu İslam'ın gözünden kaçmamıştır. Bu yüzden gençlik döneminden bahsederken bu özelliklerin eğitim sisteminin temellerini oluşturduğuna dikkat etmeliyiz. Bu özelliklere istinaden gençlik döneminde özel terbiye ve eğitim yöntemleri uygulanmaktadır. Bundan önce de bahsedildiği gibi bu özelliklere dikkat etmek, İslam'ın gözünde ister bireysel, ister toplumsal açıdan bu dönemin insan hayatında ne denli önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir ve bu da İslam'ın gençliğe nasıl baktığını gösterir.

Şimdi yukarıda değindiğimiz konulara dayanarak İslam kaynaklarında yer alan gençlik döneminin en can alıcı ve önemli özelliklerinden bahsedeceğiz.

1. Kolay Etkilenen ve Yetenekli Ruh Yapısı

İslami metinlerde gençlerden bahsedilen özelliklerden biri de, kolay etkilenen ve yetenekli ruha sahip olmalarıdır. İnsanın yetenekleri bu dönemde kolaylıkla ve az bir çabayla açığa çıkar ve oldukça fayda sağlar. Gençin kalbi başlangıçta boş bir tarla gibidir. Ekilmeye ve tohumlanmaya son derece müsaittir. Genetik faktörler ve çocuklukta etrafından edindiği bilgiler, uygulamalar ve bakış açısını bu dönemde doğru olarak oturtmaktadır. İmam Ali (as) bir nevi İslami terbiyenin püf noktalarından bahsettiği çok değerli bir mektubunda şöyle buyurmuştur.

“Gencin kalbi ekilmemiş tarla gibidir ne ekilirse kabul eder.”⁴³

Bu benzetme şu gerçeği gözler önüne sermektedir; Psikologların iddialarının aksine insan, hiçbir yeteneği olmayan bir varlık, beyaz bir tablo değildir ki ne yazılırsa kabul etsin ve o yazının kalıcılaştığı bir varlık haline gelsin. İnsan, Allah vergisi ve genetik özelliklere sahip bazı yetenekler ile doğan ve bu Allah vergisi ve edinilmiş yetenekler ile eğitim sistemine başlayansınra da bizim verdiklerimizi o gençlik evresinde olgunlaştıran bir varlıktır. Bu yeteneklerin verimi gençlik döneminde diğer dönemlerden daha fazla ortaya çıkar ve o yüzden gençlik dönemini oldukça iyi değerlendirmek gerekir.

Gençlikteki edinim hem keyfiyet ve kalite hem de kemiyet ve adetsel olarak dikkate alınmalıdır. Çünkü rivayetlerde açıkça, insanın bu dönemde öğrendiklerinin diğer dönemlere göre daha kalıcı olduğundan söz edilmiştir. Gençlikteki edinimler taş üzerine kazınmış nakışlar gibi kalbe işlenir. İmam Musa b. Cafer (a.s) şöyle buyurur:

“Genç yaşta ilim öğrenen birisi, sanki bunu taş üstüne kazınmış gibi ruhuna işler.”⁴⁴

Genç yaşta öğrenilen şeylerin taş üstünde kazınmaya benzetilmesi, bu dönemde edinilen bilgi ve tecrübelerin kalıcılığının bir göstergesidir. Elbette bu benzetme çocukluk dönemi için de kullanılmış, fakat gençlikte ruhsal ve fiziksel kapasitenin daha yüksek oluşu, bu kalıcılığı ve yeteneği daha da artırmıştır.

İnsanın gençlikteki yüksek kapasitesinin bir göstergesi de rivayetlerde oldukça çok bahsedilen Kur’an-ı Kerim’in okunmasıdır. Bu eylem zahirde Kur’an-ı Kerim’deki kelimelerin okunmasıdır fakat gerçekte bu kelimeler gencin ruhunda ve cisminde yer edinir ve kanına işler. İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurur:

“Her iman sahibi genç Kur’an okuduğunda, Kur’an onun kanı ve etine işlemektedir.”⁴⁵

⁴³ Nehcül Belaga, s. 297

⁴⁴ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 1, S. 222, 6. rivayet

⁴⁵ Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kafi, C. 2, S. 603

Bu yüksek kapasite ve kolay edinimden dolayı özellikle düşmanların dikkati bu kesim üzerindedir. Her daim Gençlik onların yıkıcı programlarının merkezinde yer almıştır. Diğer bir deyişle gençler, diğer kesimlerden daha çok tehlike altındadır ve bu da onların kolay edinim ve yüksek kapasitelerinden kaynaklanmaktadır.

2. Şiddetli Ruhsal Bunalımlar

Gençlik dönemi özelliklerinden bir diğeri de rivayetlerde bazen “*cinnet*” bazen de “*sekr*” olarak adlandırılan şiddetli ruhsal bunalımlardır. Bir rivayete göre Peygamber Efendimiz (s.a.a) gençliği bir çeşit delilik olarak adlandırmıştır.⁴⁶ “*Cinnet-Cünun*” kelimesi ‘Cin’den gelir ve örtmek-gizlemek anlamındadır. İşte bu gençlik sarhoşluğu ise düşünce ve ileriye görme yetisini gençten alır, onu olumsuz davranışlara yönlendirir.

İmam Ali (as), sarhoşluk çeşitlerinden bahsederek, gençlik sarhoşluğunu, mal, güç, ilim, iltifat edilmeyi bekleme sarhoşluğuna benzeterek, bunları aklın ve iradenin zevalline neden olan ve de huzuru yok eden etkenler olarak görmüştür.⁴⁷ Bu tabirler, insan hayatının bu hassas evresinde ruhsal bunalımının şiddetini göstermektedir. Bilinmelidir ki, bu bunalım daha çok hormonal değişiklikler ve cinsel dürtülerden kaynaklanmaktadır. Bu bunalımın dışı vurumu, gençlerin ölçsüz ve nahoş davranışlarıyla gözlemlenebilir. Rivayetlerde bu hallerden “*sebu*h” ve “*sekr*” olarak söz edilmiştir. Diğer bir belirti ise aşırı uyku eğilimini beraberinde getirengencin ruhsal yorgunluğudur. Rivayetlerde bu konuya da değinilmiş ve aşırı uykunun kişinin ruhi durum ve yorgunluğuna bağlanmıştır. Ravi şöyle nakleder:

“İmam Cafer-i Sadık’a sordum: Gecenin kısa olduğu yaz aylarında akşam namazını henüz gece yarısı olmamışken kılabilir miyiz? İmam (a.s) buyurdu: Evet, ne kadar iyi bir fikir ve iyi bir uygulama, gençlerin uykuya karşı zaafı daha fazladır ve bende sana bunu önerip, öğütüyorum.”⁴⁸

Aslında bu özellik, psikologlar ve eleştirmenlerinde ortak kanısıdır ve bu yüzden gençlik döneminden farklı isimlerle bahsedilmiştir. Amerikalı psikolog ve eğitimci Granville Stanley Hall bu dönemi “*baskı*” ve “*tufan*” olarak adlandırılırken, Fransız asıllı İsviçreli gelişimsel psikolog ve filozof Jean Piaget, gençliği “*kişilik devrimi*” ve “*içsel isyan*” olarak değerlendirmiş ve Lieven de, “*perişanlık*” olarak görmüştür. Hatta Platon ise konunun örneğini biraz daha canlı hale sokarak bu dönemi “*sarhoşluk*” olarak adlandırmıştır.⁴⁹

⁴⁶ Reyşehri, Muhammed, Hikmet Name-i Cevan, S. 32

⁴⁷ Amedi, Abdulvahid, Gurerul Hikem, C. 6, S. 425

⁴⁸ Hurr-i Amuli, Muhammed bin Hasan, VesailuşŞi’a, C.3, S.184

⁴⁹ III. Eğitim ve Öğretim Sempozyumu Makaleler, Gençlik ve Çocuklarda Terbiyenin Yeri, S. 78

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta ise, bu özelliğin bu dönemin normal bir parçası olmasına rağmen yine de önlenmesi gerekliliğidir. Bir başka deyişle, bu ruhsal bunalımlar gençlik döneminde her ne kadar önlenemez olsa da gerektiği ölçüde kontrol altında tutulmaya çalışılmalı ve bu ateşin daha da alevlenmesinin önüne geçilmelidir. Maurice Debessebu konuyu şöyle değerlendirmişti:

“Bilinmelidir ki gençlik dönemi için en önemli konu bu heyecan ve isyankâr evredir. Bu ateşi asla söndürmemeliyiz çünkü bu, gencin zayıf ve güçsüz kalmasına neden olabilir. Belki onları akl-i selim ile doğru yola yönlendirmeliyiz.”⁵⁰

Bazı araştırmacılar, bu konudaki rivayetlere dayanarak şöyle yazmışlardır:

“Bu dönemi, insan yeteneklerinin eşsiz bir şekilde açığa çıktığı için gizli güçlerin patlaması olarak adlandırabiliriz. Aslında bu dönem, isteklerin doyumsuz olduğu bir dönemdir. Örneğin güzellik isteği, zevk alma isteği, kemale erme isteği, güç, kudret, ilim ve bilgelik isteği gibi. Genç bu dönemde yeteneklerinin ve insan gücünün açığa çıkmasıyla aynı fırtınada kalmış bir gemi gibidir ve bu yüzden bir türlü durulmaz ve sessizliğe kavuşamaz. Rivayetlerde bu du-

Gençlik dönemi özelliklerinden bir diğeri de rivayetlerde bazen “cinnet” bazen de “sekr” olarak adlandırılan şiddetli ruhsal bunalımlardır. Bir rivayete göre Peygamber Efendimiz (s.a.a) gençliği bir çeşit delilik olarak adlandırmıştır. “Cinnet-Cünun” kelimesi ‘Cin’den gelir ve örtmek-gizlemek anlamındadır. İşte bu gençlik sarhoşluğu ise düşünce ve ileriye görme yetisini gençten alır, onu olumsuz davranışlara yönlendirir.

⁵⁰ Felsefi, Muhammed Taki, Felsefi Deyişler, Akıl ve Duygulara Gençlik, S. 78

rumdan “Gençlik Sarhoşluğu” olarak bahsedilmiş ve çaresinin bulunması gerektiği tavsiye edilmiştir.”⁵¹

Gençlik dönemine ait bu geçici hal, özellikle de gençliğin ilk yıllarında, onu boş ve beyhude davranışlara yönlendirebilmekte ve bu yüzden bazen çocukça davranışlar yaptığı da gözlemlenmektedir. Aslında bu durum belli bir yere kadar normaldir ve hatta bu tür davranışları olmayan, olgun bireyler gibi hareketeden gençlerdiğer insanları hayrete dahi düşürebilmektedirler. Peygamber Efendimizin (s.a.a) buyurduğu gibi; Allah bile çocukça davranışları olmayan genç karşısında hayrete düşmektedir.

“Allah, ölçüsüz davranışı olmayan genç karşısında hayrete düşer.”⁵²

Diğer yandan, bu buhran ve bunalımlar, düşünce ve doğru karar verme yetisini gençten alır. Hatta oldukça basit ve süslenmiş bir reklam ile genci yanlış düşüncelere sürüklemek mümkündür. Elbette bu onların Allah’ı arayan saf ve temiz fıtratları ile ilgili değildir. Önemli olan ve yapılması gereken, İslam toplumunda kültürel ve eğitici uygulamaları üreten kişilerin gençler ile uygun dille konuşmaları ve kültürel uygulamaların zarafetine dikkat etmeleridir.

3. Din ve Maneviyata Eğilim

Rivayetlere göre gencin, Allah ile yakınlaşıp, yönelmekten kaçınmadığı gibi buna oldukça meyilli olduğu görülür. Dine yöneliş, gencin manevi eğilimlerinden birisi olduğu için bu dönemde diğer dönemlere nazaran dine daha fazla meyillidirler. Genç, maneviyat ve kemale ulaşma arayışındadır ve din de bu isteğe en iyi şekilde yanıt verdiğinden işin özünde genç, dini ve manevi konularaayrı bir sempati beslemektedir. Din, genci gerçek kemal ve güzellikle tanıştırmakta ve onun zarif ve temiz ruhuyla, diğer varlıkların da yaratıcısı olan var olan en mükemmel varlık ile birleştirmektedir. Bu tanışma ve birleşme sayesinde, genç gerçek yer ve makamının farkına varır. Bu yüzden Kur’an-ı Kerim ve rivayetlerde, gençlerin dini ve manevi isteklerini “yır” olarak nitelemiş ve bunun büyüklerden daha çok olduğundan bahsetmişler-

Kur’an-ı Kerim, Hz. Musa’nın (a.s) hikâyesini anlatırken şu noktaya değinmiştir; Musa (a.s) tayfasında gençler, firavunun güç ve tehditlerinden korksalar da ona inanıp, onun yoluna gönül verdiler.

“Fıravun ve kodamanlarının kendilerine kötülük etmelerinden korktukları için, kavmi arasından bir gençlik grubu dışında hiç kimse Musa’ya inanmadı. Çünkü Fıravun, o toprakta gerçekten çok üstündü ve gerçekten sınır tanımaz azgınlardan biriydi.”⁵³

⁵¹ İslam Kaynaklarında Gelişim Psikolojisi, Komisyon, C. 2, S. 1185

⁵² Heysemi, Ali b. Ebi Bekir, MecmuezZevaid ve MenbeulFevaid, C. 10, S. 280

⁵³ Yunus/83

İmam Cafer-i Sadık (a.s) buyurur:

“Gençleri (bul ve) anla, çünkü onlar iyiliklere daha meyillidirler.”⁵⁴

Başka bir rivayette Peygamber (saa), gençlerle daha fazla ilgilenilmesini tavsiye ediyor, bu tavsiyenin sebebini de onların pak, temiz ve yumuşak kalpli olmalarına bağlıyor. Allah Resulü (s.a.a) peygamberliğin ilk günlerinden bahsederken, o günlerde ihtiyar ve yaşını almış bireylerin onun öğretilerine karşı çıktığını ama gençlerin kendisine biat ettiğini anlatır.⁵⁵

İslam tarihi incelendiğinde karşımıza Peygamber Efendimiz (s.a.a) ve Ehl-i Beyt İmamlarının en sadık, sabırlı ve güçlü yaverlerinin bu gençler olduğunu görmekteyiz. Aşağıda bu konuyla alakalı bazı örnekler mevcuttur.

Musaibb.Umeyr, Mekke'nin soylu ve zengin gençlerinden biri olduğu gibi aynı zamanda iyi ve güzel ahlaka sahipti. O, Peygamberin (s.a.a) yanına geldi ve orada Allah Resulüne iman etti ama düşmanların eziyetinden dolayı imanını açıklamamayı tercih etti. Bir gün Osman b. Talha onu namaz kılarken gördü, bunun üzerine hemen Musaib'in annesine oğlunun Müslüman olduğunu haber verdi. Annesi ve akrabaları bu duruma çok sinirlendiler ve onu bir odaya hapsedtiler, ama o imanından vazgeçmedi.⁵⁶ Bir gün Musaibb.Umeyr üstünde bir koç postu ile Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi. Peygamber (s.a.a) ona bakarak şöyle buyurdu;

“Allah'ın nuruyla aydınlanmış şu gence bakın! Ben onu ilk anne ve babası onu en iyi yiyeceklerle beslerken ve güzel giyeceklerle giydiren gördüm, ama Allah ve Peygamberine olan yakınlık ve arkadaşlığı, onu gördüğünüz bu zor hayata mahkûm etti.”⁵⁷

Hz. Ali'den (a.s) şöyle rivayet edilmiş:

“Biz Peygamberle (s.a.a) birlikte camide otururken, üzerindeki yün elbisesini hayvan postu ile yamamış bir halde Musaibb. Umeyr geldi. Peygamber (s.a.a) onu böyle görünce ağlamaya başladı ve bu kişi nasıl olur da bundan önce rahatlık içerisinde yaşarken, şimdi bu kadar fakirleşti dedi. Musaib b. Umeyr Mekke'nin en yakışıklı, uzun boylu ve heybetli bir genciydi, ailesi onu çokça severdi. Annesi en güzel ve zarif kıyafetleri ona hazırlardı. O, Mekke'nin en güzel kokan genciydi. Peygamber (s.a.a) onun durumundan hep söz eder ve şöyle buyurdu: “Mekke'de Musaib b. Umeyr'den daha güzel kokan, daha iyi giyinen ve nimetler içerisinde olan kimseyi görmedim.”⁵⁸

⁵⁴ Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kafi, C. 8, S. 93

⁵⁵ FeridTenekabuni, Murtaza, El Hadis, C. 1, S. 349

⁵⁶ Reyşehri, Muhammed, Hikmet Name-i Cevan, S. 430-431

⁵⁷ Verram, ez ZahidEbulHuseyn, TenbihulHavatir ve NezhetunNevazir, C. 1, S. 154, Muhammed Reyşehri'nin aktarımıyla, Hikmet Name-i Cevan, S. 431

⁵⁸ Hakim-i Nişaburi, El Mustedreka'lalSahihayn, C. 3, S. 221, Muhammed Reyşehri'nin aktarımıyla, Hikmet Name-i Cevan, S. 431

Bunakledilenlere göre o, tüm bu nimetleri bir kenara bırakıp, Allah Resulünün (s.a.a) en gözde yaverlerinden biri olmayı tercih etti.

İtabb. Useyd, Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethinden sonraki ilk komutanıydı ve bu kutlu göreve "Emir" lakabıyla Peygamber (s.a.a) tarafından tayin edilmişti. Peygamberimiz (s.a.a) bu yirmibir yaşındaki gencin hükmünde şöyle yazmıştı:

"Seni hangi göreve getirdiğimi ve hangi kavime hükmedeceğimi biliyor musun? Seni Allah'ın harem ve Mekke'nin hâkim ve emiri seçtim, eğer Müslümanlar içinde senden daha layık birini bilseydim bu görevi ona verirdim"

İtabb. Useyd'inbu göreve atanması bazı yaşlıların gücenmesine neden oldu. Allah Resulü de bu konudan haberdar olunca halka hitaben bir mektup yazdı. Bu mektubunda İtab'ın olumlu özellik ve üstünlüklerini kaleme aldı ve halka şu nasihatte bulundu:

"Hiçbiriniz İtab b. Useyd'in genç olmasına itiraz etmeyin zira insanda faziletin göstergesi yaşta değil manevi fazilet ve manevi kemaldir."⁵⁹

Hazretin (s.a.a) bu cümlesi, gençlerinde manevi kemale sahip olabileceklerinin bir göstergesidir.

Usameb.Zeyd, Peygamber Efendimiz (s.a.a) tarafından seçilen son komutandır. Allah Resulü (s.a.a) onun emirlerine uyma konusuna birçok kez vurgu yapmış ve ona karşı gelenleri lanetlemiştir.⁶⁰

Dini eğilim, gençlerde öylesine güçlüdür ki bazen çok aşırıya kaçabilirler. Elbette bu durumdan hiç de hoşnut olmamak gerekir. Bilakis onun aşırıya kaçmasından alı konulmasıcağ eder zira aşırıya kaçmak şüphesiz insanoğlu için zarardan başka bir şey değildir. Özellikle bu dönemde bu daha da tehlikeli bir hal alabilir ve hatta kendisinin dinden çıkmasınadahi sebep olabilir. İmam Cafer-i Sadık (a.s) buyurur:

"Gençliğimde çok şiddetli bir şekilde ibadet ile meşgul olurdum. Bu durumu gören babam, beni bu işten alı koydu ve şöyle buyurdu: Ey oğul! Kendini bu kadar zorlama, ruhi ve psikolojik itidal ve dengeni koru. Çünkü Allah, sevdiği kulunun az ibadetine de razıdır."⁶¹

Gençlerin dine eğilimleriyalnızca Allah sevgisi ve Onunla olan ilişkileriyle özetlenmemektedir. Gençler dini maarifi anlama kapasitesine sahiptirler işte bu yüzden riva-

⁵⁹ 'Leyselekerhuvelafzel, belilafzelhuvelekber' Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 21, S. 124

⁶⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Pour Emini, Muhammed Bakır, Peygamberin Gözüyle Gençler

⁶¹ Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kafi, C. 2, S. 87

yetlerde, gençlerin dini terbiye ve eğitimleri, ebeveynlerin ve eğitimcilerin en önemli görevlerinden sayılmıştır.

Gençlerin dine ve maneviyata olan eğilimleri farklı boyutlarda incelenebilir. Bir yandan bu konu; dinin, kişinin bireysel ve toplumsal hayatı ve kişiliğindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Din, kişinin kemale erme yeteneğini olgunlaştırdığı gibi, Allah'a bağlanma ile maneviyatla yol gösterici, görev ve rollerini açıklayıcıdır. İşte bu şekilde ona gerçek kimliğini kazandırmaktadır. Diğer yandan da dindarlık, genci yanlış davranışlardan alı koyup, uzaklaştırır ve ruhuna paklık, letafet ve saflık kazandırır. Bunlara ilave olarak dindarlık, kişiye yetenek ve akli kapasitesinden faydalanma imkânı sağlar. Böylece genci duraganlık yerine gençlik ruhuna uygun olan aktif hayata yöneltir.

Diğer bir yandan gencin ruhu, dini meseleler için en yüksek yeti ve hazırlığa sahiptir. Rivayetlerde bu durumdan “*Taş kalplilik*” karşısında “*Ruhani letafet*” ile söz edilmiştir.⁶² Gencin ruhu letafet, paklık ve yumuşaklığa sahiptir. Ama zaman geçtikçe değişen hal ve hareketler, arzular, halet-i ruhiye hali ve diğer birçok özellik ile bu durum tersine dönerek katı yürekliliğe çevrilebilir ve sonuç olarak da dine eğilim yerini dinden kaçışa bırakabilir.

Sonuç olarak, gencin dine yönelmesinin nedenini hakikati arayan fitratının dışında dinin genç için mutluluk verici neticelerinde de aramak gerekmektedir. Genç; az bilgi, akıl ve tecrübeye sahip olduğu çocukluk döneminin aksine bu dönemde olayları algılayabilmekte ve dine ilgi göstermektedir. Psikologlarda, dine eğilimi gençliğin özelliklerinden biri olarak kabul etmektedirler. G. Stanley Hall, onaltı yaşında dini duyguların maksimuma ulaştığına inanmaktadır. Jean Piaget de gençlik döneminde dini meselelerin daha önemli olduğu ve hayat tarzına yansıdığına inanır. Ama gençlerin bu dini duyguları ve arayışlarını zararsız sanmamak da gerekir. Özellikle gencin, gençlik evresi başlangıcında şiddetli bunalım ve ruhsal çatışmalar yaşadığını göz önünde tutulursa. Gencin din ve hak adını kullanıp, fakat haktan bihaber olan gruplara yönelmesinin daha kolay olduğunu geçmişte ve günümüzde örneklerle müşahede etmekteyiz. Aşağıdaki olay da bunun bir misalidir.

Tabari ve İbn-i Esir başta olmak üzere Ehl-i Sünnet tarih yazarları şöyle nakletmişler:

“Hak ve batılın gerçek karşılaşması olarak adlandırılan Siffin savaşı sırasında Muaviye b. Ebu Süfyan'ın ordusundan bir genç savaş meydanına çıkarak, şöyle bağırmağa başladı. “Bize haberi geldi, sizin komutanınız Ali, Osman'ı öldürmüştü.” ve ardından Hz.

⁶² Saduk, Muhammed bin Ali, İ'laliş Şerae, S.54.

Bu rivayette İmam Cafer-i Sadık (as), İsmail b. Fazl-i Haşimi'nin “*Neden Hz. Yusuf (as) kardeşlerini hemen affederken, Hz. Yakub (as) çok sonraları bağışlamıştır?*” sorusuna şöyle cevap verir; “*Çünkü gencin kalbi yaşlıya nazaran daha yumuşaktır.*”

Ali'nin (a.s) ordusuna saldırdı. Haşim Rigalgence yaklaştı ve ona anlayacağı yumuşak bir dille nasihatlerde bulundu. Bu ikili arasında geçen konuşma sırasında gencin, Hz. Ali'nin (a.s) Üçüncü Halife Osman b. Affan'ın katletmesi dışında hiç namaz kılmadığına ve kâfir olduğuna da inandığını fark etti. Haşim Rigal'in açıklayıcı konuşmaları, genci kendine getirdi, tövbe etti ve hak ordusu saflarına geçti."⁶³

Bu olay, gençlerin yanlış inanışlara ne denli çabuk sapabildiklerini gösterdiği gibi, onlar ile samimi ve uygun dilde konuştuğumuzda da, bu yanlışları düzeltebileceğimizi bizlere göstermektedir.

4. Fiziksel Güç ile Dolu Genç

Kur'an-ı Kerim'de gençlik döneminin, fiziksel olarak güçlü olma özelliğinden söz edilmiştir. Buna karşılık çocukluk ve yaşlılıktan ise zayıflık dönemi olarak bahsetmiştir.⁶⁴ Gençlikte insanın fiziksel güç ve enerjisi pekişerek maksimum düzeye ulaşmakta, bu dönemde tüm dürtüler harekete geçmekte ve bu yüzden yüksek güç ve bedensel mukavemet ortaya çıkmaktadır. Defalarca şahit olmuştur, genç bazen hiçbir şeyi hesaba katmadan güç gösterisine başlayabilmektedir. Bu yüksek enerji ve gücün belirtilerini toplumsal faaliyetlere katılarak, cihat ederek, sportif aktiviteler ve iktisadi faaliyetlere katılımda da görebiliriz. Din önderlerinin sözlerinde de bu konulara işaretler edildiği görebiliriz. Örneğin Peygamber Efendimiz (s.a.a) ve Masum İmamlar (a.s) bazen gençlik anılarından bazen de spor müsabakalarına katıldıklarından bahsetmektedirler. İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şerh-i halinden şöyle aktarılmıştır:

“O Hazret (a.s) gençliğinde Medine halkı tarafından düzenlenen okçuluk yarışmaları katılıyordu ve Hazret de (a.s) katıldığı bu müsabakalarda iyi derecelere imza atıyordu, gerçi daha sonraları (ihtiyarlık bedene hâkim olunca) bu sporu bıraktı.”⁶⁵

Kur'an-ı Kerim'de gençlik döneminin, fiziksel olarak güçlü olma özelliğinden söz edilmiştir. Buna karşılık çocukluk ve yaşlılıktan ise zayıflık dönemi olarak bahsetmiştir. Gençlikte insanın fiziksel güç ve enerjisi pekişerek maksimum düzeye ulaşmakta, bu dönemde tüm dürtüler harekete geçmekte ve bu yüzden yüksek güç ve bedensel mukavemet ortaya çıkmaktadır.

⁶³ Taberi, TarihulUmmvel Memluk, C. 4, S. 28

⁶⁴ “Allah O'dur ki, sizi bir güçsüzlükten yarattı. Sonra o güçsüzlüğün arkasından bir kuvvet oluşturdu. Sonra o kuvvetin arkasından bir güçsüzlük ve ihtiyarlığa vücut verdi. Dilediğini yaratır. Alîm'dir O, Kadîr'dir.” Rum/54

⁶⁵ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 46, S.307

Fiziksel yüksek güç ve gencin bunu açığa çıkarma çabası, bir nevi fiziksel yeteneklerin olgunlaşması anlamına gelir. Fakat bu hiçbir zaman yüksek ruhsal güç anlamına gelmemektedir. Gerçi genç ruhi ve psikolojik olarak çocukluk evresine nazaran daha yüksek bir kapasiteye sahiptir, bu yüzden de öncelikle bu fiziksel gücü doğru şekilde kullanmaya yönlendirmek ve daha sonrada onların ruhsal doyuma ulaşmalarına yardımcı olmak gerekmektedir.

Rivayete göre bir gün Peygamber Efendimiz (a.s) halter yarışması yapan bir grup gencin yanından geçiyordu. Aralarında güçlü bir genç, diğerlerinin şampiyonlar taşı olarak adlandırdığı büyükçe bir taşı yerden kaldırıyordu. Herkes gencin bu yaptığını hayretle izliyordu. Allah'ın Elçisi (s.a.a) o gençlerin arasına katılarak bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

“Şampiyonlar taşınu kaldıran bu gençendaha güçlüsü, kendisine kötü söz söylendiğinde buna tahammül edebilenve intikam isteyen nefesine galip gelendir. Hem kendi şeytanını, hem de küfür edenin şeytanını yenendir.”⁶⁶

Başka bir rivayette de Peygamber Efendimiz (s.a.a) kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak için çalışan genci takdir ederek, bunu Allah'ın ibadeti olarak nitelendirmektedir.⁶⁷ Açıkta ki bu gibi tavsiyeler gençliğin bu özelliğine yön vermek içindir.

5. Gencin Akli ve İdraki Yetenekleri

İnsanın zekâ, akıl ve idraki yetenekleri gençlik döneminde faaliyete geçer ve daha da olgunlaşır.

Genç bundan önceki döneminde yani çocukluk evresinde, söylenenlere hemen inanıp, onları ezberleyen bir kişi iken ergenlik ile gençliğeadım attığında olayları analiz etme yeteneğini kazanır. Bu yüzden, kişiye dini meseleleri ve helal-haram ilişkisini öğretmek için en iyi fırsat bu dönemdir. Bastani bu konuyla ilgili olan rivayetlere dayanarak şunları yazmıştır:

“Onsekiz yaşın akli ve zekâ becerileri, bizim buluş çağının gelişimdeki öneminin farkına varmamızı sağlıyor. Bu dönem aklın gelişmesinin son evresi sayılmaktadır.”⁶⁸

Elbette unutmamak gerekir ki bazı rivayetlerde aklın gelişimi 21 ve 28 yaş olarak değerlendirilmiştir. Örneğin İmam Cafer-i Sadık'tan (a.s) gelen bir rivayet şu şekildedir:

⁶⁶ Verram, ez ZahidEbulHuseyn, TenbihulHavatir ve NezhetunNevazir, C. 2, S. 10, Muhammed Reyşehri'nin aktarımıyla, Hikmet Name-i Cevan, S. 431

⁶⁷ Beyhaki, Ahmed b. Huseyn, Es Sunen-i Kubra, C. 7, S. 479

⁶⁸ Bastani, İslam ve Psikoloji, S. 120

“Çocuğun süt dişleri yedi yaşında dökülür ve o çocukdokuz yaşında namaza çağırılmadır. On yaşında çocukların yatakları birbirinden ayrılmalıdır. Yirmibir yaşında boyu son noktaya ulaşmakta ve yirmisekiz yaşında akli gelişimi tamamlanmaktadır, artık bundan sonra tecrübeler ve ilmi birikimler artar.”⁶⁹

Elbetteyirmisekiz yaşındansonra da aklın gelişmesi konusunda bazı dönemlere işaret edilmiştir mesela 33 yaş,35 yaş,40 yaş ve son olarak da 65 yaş ama araştırmacılara göre bunlar aklın kemale erip, pişmesi içindir yani gelişmesi için değil.⁷⁰

Masumların gençlere fikir danışmak ve onlara nispi sorumluluklar verilmek suretiyle onları sorumlu tutmak ve ilim edinmelerine yönelik tavsiyeleri bu önemli konuya işaret eder. İmam Ali (a.s) gençlerin keskin zekâlarını yaşlılardan daha önde görmekte ve onların da fikirlerinin alınmasını tavsiye ederek şöyle buyuruyor:

“Ne zaman fikir danışmaya ihtiyaç duyarsan önce onu gençlere götür ki, onlar kıvrak zekâları ile ona hemen çözüm bulsunlar.Sonra yaşlılara götür ki onu etraflıca değerlendirsiner. Çünkü yaşlıların deneyim ve tecrübeleri daha fazladır.”⁷¹

Konumuzun başında gençlik hakkında yaptığımız açıklamadada bahsettiğimiz gibi bu evre buluğ çağındankırk yaşına kadar olan bir süreçtir.Mezkûr rivayetler bu dönemde gencin akli yetilerinin geliştiğinin birer göstergesidir. Elbette bu yavaş bir süreçtir ve yaş ilerledikçe artmaktadır.

Gençliğin bu özelliği birçok bilim adamının da dikkatini çekmektedir. Alman filozof ve araştırmacı Albert Schweitzer bu dönemi “*Aklın gelişmesi*” olarak değerlendirirken Sociedad ise “*Çocukluktan çıkış ve akıl tahtına oturmak*” olarak görmektedir. Amerikalı psikolog Lawrence Kohlberg, “*Aklın olgunlaşması*” olarak adlandırdığı bu dönemi psikolog ve eğitimci olan Morris Debs ise “*Düşünce ufkunun hızlı gelişmesi*”olarak yorumlar.⁷²

6. Genç ve Yetersiz Bilgi, Birikim

Gencin aklının olgunlaşıp kemale ermesi, onun çok bilgiye sahip olduğu anlamına gelmez. Gençlik dönemine giriş, bilgi edinme olanağının daha çok oluşması anlamına gelir. Çocukluk dönemine nazaran gençlikte döneminde daha fazla bilgiye sahiptir.Ama yinede bilgi konusunda fakirdir. Bu durum özellikle gençliğin ilk döneminde oldukça hissedilir. Allah Resulü ve Masum İmamlarımızdan gelen rivayetlerde gencin bilgisinin az olduğuna değinilmiştir. Bu yüzden cehaletleri, yoldan sapmaları ve hataları

⁶⁹ Hurr-i Amuli, Muhammed bin Hasan, VesailuşŞi'a, C.19, S.364, 24770. rivayet

⁷⁰ Bastani, İslam ve Psikoloji, S. 122

⁷¹ İbn-i EbilHadid, Nehcul Belaga Şerhi, C. 2, S. 338

⁷² III. Eğitim ve Öğretim Sempozyumu Makaleler, Gençlik ve Çocuklarda Terbiyenin Yeri, S. 104

Gence uygulanacak şiddet ve ağır cezalar, onu öyle davranışlara sevk edecektir ki, bu aile için daha zahmetli ve meşakkatli olacaktır. Bunun şiddeti onun kırılğan, duygusal ve ruhi yapısına bağlıdır. İlerleyen bölümlerde dini metinleri irdeleyip, gençlerin hataları ile nasıl baş edileceğinden bahsederken bu noktayı da ispatlayacağız. Bu dönemde birçok olumsuz davranışın ana nedeni ruhi ve duygusal bocalama ve başta ebeveynler olmak üzere eğitimcilerin gençler ile uygun bir diyalog ortamı kuramamalarından kaynaklanmaktadır.

kabul edilebilir, mazur görülebilir. İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

“Gençlerin bilgisizliği mazur görülmuş, bilgi ve deneyimlerinin azlığı bilinmiştir.”⁷³

Ayrıca gençlerin yoldan sapmış gruplardan kolay etkilenmeleri de bu özelliğin göstergesidir.⁷⁴ Zira eğer yeterli bilgiye sahip olsalardı bu gibi gruplardan etkilenmezdi.

Denebilir ki bu etkilenme önceki özellikle uyumlu değildir. Çünkü bundan önceki özellik gencin zihinsel gelişiminden bahsetmekteydi. Bu durumda bu özellik ile münharif gruplardan çabuk etkilenme özelliği nasıl bir arada olabilir? Bu sorunun cevabını görüleceği üzere önceki satırlarda verdik. Gencin yüksek akli kapasitesi ile gerekli bilgiler verildiğinde, kişi bu verileri anlayabilir, işleyebilir. Burada önemli olan bu bilgilerin doğru ve ruhi durumuna uygun olarak verilmesidir. Bu gruplar zayıf analizleri ve özel yöntemleri ile yanlış bilgileri gençlere sunmaktadırlar ve eğer genç doğru bilgiye sahip değilse, doğru ve yanlış ayırt edemiyorsa, elbette ki iyi ve

kötüyü ayıramayacak, dolayısıyla da doğru yoldan sapacaktır. İmam Zeynel Abidin, Emevi hanedanlığı tarafından akli çelinmiş âlimlerinden biri olan Muhammed b. Müslim Zühri’ye yazdığı mektupta gençlerin az bilgisine işaret ederek bunu onun yoldan sapmasının nedeni olarak saymıştır. İmam Zühri’ye şunları yazmıştır:

“Senin gibi yaşlı, ölümü yaklaşan bilgili insanlar böylesine dünyaya kanarlarsa yaşlı genç, az bilgisi olan gençler nasıl dünyanın şerrinden korunacaklar?”⁷⁵

Gencin konumuna dikkat edecek olursak bu iki rivayetteki farkı, gençliğin başlama zamanına bağlayabiliriz. Yani gençlerin akli yetileri o dönemde oluşmaya başlasa da,

⁷³ Amedi, Abdulvahid, Gurerul Hikem, C. 1, S. 372

⁷⁴ Kuleyni, Muhammed b. Yâkup b. İshak, El Kafi, C. 6, S. 47

⁷⁵ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 75, S.134

daha henüz gerekli yüksek seviyeye ulaşmamıştır. Doğru bilgi, görüş ve deneyimler ile olgunlaşma olanakları zamanla oluşacaktır. Akli olgunluk nispi bir durumdur ve eğer bu durumu gençliğin başlangıç ve sonunda mukayese edilirse, gençliğin başındaki az bilgi ve cehaletin farkına varabiliriz. Tabi ki aklın olgunlaşmasından söz etmek son derece ciddi ve önemli bir meseledir ve üzerinde çokça düşünülmesi gerekmektedir. İmam Zeynel Abidin'in (a.s) daha önce akli yeteneklerinden bahsettiklerimiz ile ve İmam Sadık'ın (a.s) akli olgunlaşmanın yirmisekizyaşta tamamlanmasını söylemesi çakışsa da bu çelişkiyi şöyle açıklayabiliriz: İmam Zeynel Abidin'in (a.s) kastettiği, gençliğin ilk yıllarındaki zayıflıktır iken, akıldan kastedilen deneysel akıldır ki bu yaşlarda gencin deneyim ve tecrübeleri oldukça azdır.

7. Alınganlık ve Hassasiyet

Gençlik döneminde birey, fiziksel ve hatta akli olgunluğa sahiptir ama psikolojik açıdan kırılğan ve hassastır. Bu özellikle gençlik döneminin başlangıcında kendini daha çok belli eder ve en ufak muhalefet ve serzenişe tahammül gösteremezler. Genç, rahatsız edilmekten asla hoşlanmaz ve az önce de belirttiğimiz gibi son derece kırılğandır. İşte bu yüzden genç ile olan konuşma ve davranışlarda onu kırmamaya dikkat etmek gerekir. Gençlik yıllarının başında kişi, bağımsız bir birey olma çabasında iken bu halet-i ruhiye daha belirgindir. Zaman ilerledikçe kişi bağımsızlığını kazanıp, dürtüleri yatıştırdıkça yani hamlıktan kurtulup, pişmeye başladıkça bu hassasiyet de azalmaya başlar. Elbette bazen batı dünyasının gözüyle bu evre değerlendirildiğinde, bu olay haddinden fazla abartılmakta ve gençlik dönemini tam manasıyla hassasiyet ve kırılğanlık dönemi olarak nitelenmektedirler. Hâlbuki öncelikle, insanın huy ve ruhsal durumu, bunların dışı vurumu çevresel etkenlere bağlıdır. Bu yüzden farklı kültürel, ekonomik, toplumsal, ailevi ve siyasi etkenlere sahip olan batı gençliği için söylenenleri İslam toplumunda yetişen bir genç için söylemek doğru olamaz.⁷⁶ Öte yandan, tüm gençlerde aynı oranda vuku bulmayan kişinin bu dönemdeki duygusal ve ruhsal bunalımını kesin bir özellik olarak görmemek gerekmektedir. Diğer bir deyişle, gencin kırılğanlığı genetik ve zati değildir dürtülere bağlıdır. Rivayetler incelendiğinde şu noktaya varabiliriz, az veya çok her insan için geçerli olan insanın gençliğindeki hal ve davranışlarından biri hassasiyet ve kırılğandır. Bu konu dini önderlerin kalamında olduğu gibi gençler ile olan davranışlarında da görülmektedir. İmam Ali (a.s) bir hadiste şöyle buyurmuş:

“Ne zaman bir çocuğu uzağarlarsan onun bazı yaptığı hataları görmemezlikten gel. Aksitakdirde düşmanlık ve inadına sebep olursun.”⁷⁷

⁷⁶ Latif Abadi, Hüseyin; Ergen ve Gençlere Uygulamalı Gelişim Psikolojisi, C. 2, S.180

⁷⁷ İbn-i EbilHadid, Nehcul Belaga Şerhi, C. 2, S. 333

Gence uygulanacak şiddet ve ağır cezalar, onu öyle davranışlara sevk edecektir ki, bu aile için daha zahmetli ve meşakkatli olacaktır. Bunun şiddeti onun kırılgan, duygusal ve ruhi yapısına bağlıdır. İlerleyen bölümlerde dini metinleri irdeleyip, gençlerin hataları ile nasıl baş edileceğinden bahsederken bu noktayı da ispatlayacağız. Bu dönemde birçok olumsuz davranışın ana nedeni ruhi ve duygusal bocalama ve başta ebeveynler olmak üzere eğitimcilerin gençler ile uygun bir diyalog ortamı kuramamalarından kaynaklanmaktadır.

8. Gencin Güzellik Arayışı ve Güz Olma Arzusu

Gençlik döneminin bir diğer özelliği de hiç şüphesiz güzel olma isteğidir. Genç güzelliği sever ve bu yüzden hem kendisi güzel göstermek ister, hem de tüm güzellikle riğörmek. İnsan vücudunun gelişimi ve olgunlaşması ve her iki cinsin cazibesi ile cinsel bulguları göz önünde tuttuğumuzda güzellik arayışı bu gelişim evresinde en uç noktaya ulaşmaktadır. Bu konu, gençler için her ne kadar bazen yoldan sapmalara da neden olsa, her şeyin merkezi haline geliyor. Bu içgüdü ve dürtüye doğru ilgiyi göstermek ve onu doğru yöne yönlendirme konusunda dini önderlerimizin bir hayli tavsiyeleri bulunmaktadır. Bu konu Masumların (a.s) rivayetlerinde şöyle geçmektedir:

“Kısa saç, genç için ıstırap, yaşlı için saygı ve ağırlıktır.”⁷⁸

Bu rivayete eğer azıcık dikkat edecek olursak, güzelliği arama özelliğine ve bizim bu dürtü karşısındaki görevlerimizden söz ettiğini fark edebiliriz.

Gençleri, yaşça ilerlemiş kişilerin beğendiği ve onlara yakışan modellere zorlamak onların isteklerini yok saymaktır. Bu konu tek başına dahi onların kişiliğine ciddi zararlar vermekte ve bu yüzden rivayetlerde “işkençe” olarak nitelendirilmektedir.

Ebeveynler, büyükler ve eğitimciler, gencin bu özelliklerini değerlendirerek onu Allah’ın halis kulları olma yolunda yetiştirebilirler. Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır:

“Allah nezdinde en sevilen kul, güzel yüzlü gençtir. (Çünkü onlar) Gençlik ve güzelliklerini Allah’a itaat etme yolunda kullanır. O, öyle bir kişidir ki Allah meleklerine onunla ilgili şöyle der: Bu benim gerçek kulumdur!”⁷⁹

9 ve 10. Gencin Birey Olma ve Sorumluluk Alma İsteği

Psikologların kendi kaleme aldıkları eserlerde önemle vurguladıkları gençlik özelliği, bağımsızlık arzusu ve birey olma isteğidir. Gençlik dönemi çocukluğun aksine

⁷⁸ Serair, İbn-i İdris el Hilli, C. 2, S. 640

⁷⁹ Mutteki Hindi, Ali b. Hisameddin, KenzülA’mal, C. 15, S. 785

Genç, fiziksel olarak birçok şeye güç yetirebilme kapasitesine sahip olmasının yanında şehvet ve içgüdüler ile de doludur. Tüm bunlar bir arada bulunurken şüphe yok ki, tecrübesizlik onu her an saltanatından edebilir. O yüzden gencin birey olma arzusuna zarar vermeden onu kurallara bağlı kalacak şekilde yetiştirmek en doğru hareket olacaktır.

aileye bağımlılığın azaldığı ve artık kişinin kendi yeteneklerine güvenerek birey olmak istediği bir dönemdir. Çocukluk dönemi, kişinin farkında olmadan hayali bir dünyada hüküm sürdüğü bir evredir. Öte yandan o dönemde fiziksel ihtiyaçlar konusunda şiddetle aileye de muhtaçtır. Çocuk büyüdükçe bu durumda azalma olsa da yine aileye karşı teslim ve itaatkârdır. Ama gençliğin başlaması ve bundan önceki özelliklerin açığa çıkmasıyla genç yavaş yavaş ve bilinçli bir şekilde kendine yeni bir dünya oluşturmakta ve bu senaryonun başrolünde de kendisi oynamaktadır. Artık kendisini aileden ayrı görmekte ve kendine oy, eleştiri hakkı ve güç tanımaktadır. O artık başkalarının emri altında olmak istememektedir. O artık kendini bağımsız bir kişi olarak görür ve başkalarının da onu kendi ayakları üstünde durabilen, kendi kendine kararlar alabilen birisi olarak görmesini ister. Genç, bunu sürekli olarak başkalarına gösterme çabasıdır artık ve o yüzden rekabet ortamında kendisinden yaşça büyükolanların önüne geçmek arzusu ile kendini toplumsal olaylara katmaktadır. İşin özü aslında, işbirliği isteme ve herhangi bir konuda sorumluluk alma özelliğine yöneliktir. Zira işbirliği kişiye dini, siyasi, toplumsal olaylarda rol ve görev vermek anlamına gelmektedir. İslami rivayetlerde bu özelliğe ne denli önem verilmiş olduğu ama ona belli bir çizginin gösterilmiş olduğu görülmektedir. Bu konuda İslam kaynakları “vezir” tabirini kullanılmıştır. İslami metinlere göre gençlik dönemi vezirlik dönemidir. Hiç şüphesiz vezirin yetkileri tam değildir ve o devleti yönetene bağlıdır.⁸⁰ Bilindiği gibi Vezir, kendiişlerinde özgür olsa da, devletin genel kaide ve kurallarına uygun olarak hareket etmek zorundadır.

Genç, fiziksel olarak birçok şeye güç yetirebilme kapasitesine sahip olmasının yanında şehvet ve içgüdüler ile de doludur. Tüm bunlar bir arada bulunurken şüphe yok ki, tecrübesizlik onu her an saltanatından edebilir. O yüzden gencin birey olma arzusuna zarar vermeden onu kurallara bağlı kalacak şekilde yetiştirmek en doğru hareket olacaktır.

⁸⁰ Bastani, İslam ve Psikoloji, S. 114

11. Yumuşak Kalplilik ve Esneklik

Metinlerde bahsedilen gençlik dönemine dair özelliklerinden biri de yumuşak kalplilik ve esnekliktir. Gencin yaşı itibariyle yaşadığı sayılı yıllar sebebiyle maddi âleme bağıllığı azdır. İster maddi ister gayri, dünyevi şeylere bağlanmak insanın kişiliğine ait özel durumlardan birisidir. Özellikle eğer bu bağıllıklar haddi aşılıp, aşırıya kaçarsa ve kişinin hususiyet ve sıfatlarına sirayet ederse, bu bağıllığın neticesi kendi bildiklerinde diretmek ve olayları kalbine yerleşmiş bu bağıllıklara uygun olarak yorumlamak olacaktır. Hal böyle olunca da, kendince bu duruma uygun olmayan hiçbir şeyi kabul etmeyecektir. Birçok kişi dünyevi bağıllıklar yüzünden hak ve hakikati kabullenmemiş ve yoldan sapmışlardır. Tarih bunların örnekleriyle doludur. Başka bir deyişle, insanın bağıllıkları ne kadar az ise gerçek ve hakikati kabullenmesi de o kadar kolay ve çabuk olacaktır ve genç de bu nimete sahiptir. Bu nedenle gençlerde pişmanlık, affetmek, düşmanlık ve kin gütmek yaşlılardan daha fazladır. İşte kalpte olan bu güzel özellikten dolayı gençler hayra daha çabuk yönelirler.

Gencin yumuşak kalpli oluşu Kur'an-ı Kerim ayetlerinden de anlaşılabilir. Kur'an, Yusuf (a.s) ve kardeşlerinin hikâyesinde, Onun kardeşlerinin babaları ve ona karşı gürnah işleyip, kuyuya attıkları Yusuf (a.s) ile yüzleşmelerini anlatıyor. Onlar yaptıklarından pişman olduklarından babaları Hz. Yakub'un (a.s) yanına gelirler, babaları onlara şöyle der:

“Dedi: “Rabbimden sizin için af dileyeceğim. Çok affedicidir O, çok merhametlidir!”⁸¹

Ama aynı kardeşleri Yusuf'a geldiklerinde Hazret (a.s) onlara şöyle buyurdu:

“Yusuf dedi: “Bugün azarlanmayacaksınız. Allah sizi affeder. O, rahmet edenlerin en merhametlisidir.”⁸²

Yusuf ve babasının kelimelerindeki fark, Yusuf'un onları hemen af ediyor olması ama babalarının yakında sizin için af dileyeceğim demiş olmasıdır. Bu iki davranış genç Yusuf (a.s) ve yaşlı Yakub'un (a.s) kişiliğinin farklı olduğunu göstermektedir. İsmail b. Fazıl derki:

İmam Sadık'tan Yusuf (a.s) ve babasının söylemlerinin neden farklı olduğunu sordum. İmam'ın (a.s) yanıtlarından birisi şöyleydi:

“Gencin kalbi yaşlıdan daha yumuşaktır.”⁸³

⁸¹ Yusuf/98

⁸² Yusuf/92

⁸³ Saduk, Muhammed bin Ali, İ'lalişŞerae, C. 1, S. 54

Ergen ve gençler, hayal dünyasının birer vatandaşıdır. Bu durum belli bir yere kadar normaldir. Zira hayaller gençler için bir tür tatmin edici etkiye sahiptir. Söylenildiği gibi eğlencenin hayali, eğlencenin yarısıdır. Hayal dünyasında seyretmek ve uçmak ruhsal bir zevk vermektedir. Geçici de olsa bu hayaller genci geleceğe yönelik istekli ve azimli bir birey yapar ve bu yüzden hayaller belli bir ölçüde insan gelişiminin vazgeçilmez bir parçası, unsurdur ve onun harekete geçmesini sağlamaktadır.

12. Gencin Arzu ve Hayalleri

Ergen ve gençler, hayal dünyasının birer vatandaşıdır. Bu durum belli bir yere kadar normaldir. Zira hayaller gençler için bir tür tatmin edici etkiye sahiptir. Söylenildiği gibi eğlencenin hayali, eğlencenin yarısıdır. Hayal dünyasında seyretmek ve uçmak ruhsal bir zevk vermektedir. Geçici de olsa bu hayaller genci geleceğe yönelik istekli ve azimli bir birey yapar ve bu yüzden hayaller belli bir ölçüde insan gelişiminin vazgeçilmez bir parçası, unsurdur ve onun harekete geçmesini sağlamaktadır. Öyle ki Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Hayal benim ümmetim için rahmettir, eğer hayaller olmasaydı hiçbir anne evladını emzirmez, hiçbir bahçıvan ağaç dikemezdi.”⁸⁴

Ama öte yandan genci birçok tehlikelerin içine düşüren, olmayacak, uzun ve uzak, mantuksuz hayallerden de uzak durmak icap etmektedir. İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

“Uzak hayaller peşinde koşan, kendi eylemlerini zayıf etmiştir.”⁸⁵

İşte bu yüzden Allah Resülü Muhammed Mustafa (s.a.a) şöyle buyurmuşlardır:

“Ne kadar kötüdür uzak ve uzun hayalleri olan bir genç ve başkalanna emir ve yasaklar yağdıran bir ihtiyar.”⁸⁶

⁸⁴ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 84, S. 173

⁸⁵ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 70, S. 166

⁸⁶ Meclisi, Muhammed Bakır, BiharulEnvar, C. 70, S. 166

Sonuç

İslam dininin genç ve gençliğe bakışı açısı, oldukça gerçekçi ve reel bir bakıştır. Bu gerçekçi ve samimi bakış açısı, gençlik döneminde insanın müspet ve menfi tüm boyutlarından söz etmektedir. Aziz İslam dini bize göre menfi ve yakışıksız olan bazı özellikleri gençlik döneminin özellikleri olarak nitelemekte ve bunların terbiye ve eğitime ihtiyacı olduğunu beyan etmektedir. Bu özellikler gençlik evresine ait olmakla birlikte insan hayatının sonuna değin kişi ile kalmayacak, geçip gidecektir.

Dini kaynak ve öğretiler, gencin tabiatınınne denli değerli olduğuna değinmesinin yanı sıra, gencin diğer insanlar ile mukayesesinde yer vermiştir. Allah nezdinde genç, diğer insanlardan daha değerli görülmektedir. İslam kaynaklarında genç, “Allah’ın hususi lütfu ve ilgisinin tam merkezindedir” şeklinde geçmektedir. Gençlik ise insan oğluna sunulmuş birçok kerametın yanında zikredilmiştir. Bunların tümü, İslam’ın gençliğe olumlu ve aynı zamanda gerçekçi bir bakış açısına sahip olduğunun göstergesidir.

Sözün özü İslam’ın gençlik dönemine ait yaptığı değerlendirme müspet olmakla birlikte, gençliğin fiziki ve ruhi özelliklerinin yorumlanmasına da olumlu bakmaktadır. Bu yüzden gençlik evresi bir fazilettir ve bilinmeyen bir değerdir. Değerinin anlaşılması için de onun kullanılması gerekmektedir. Bu bilinmeyen değerden İslami metinlerde “hazine” olarak söz edilmiştir. Bizlerin, gencin bu hazineyi keşif edip onu kullanmasını ümit etmemiz gerekmektedir. Bu mesele ancak onlara sorumluluk vererek ve onlar hakkında hayır dua ederek gerçekleşebilir. Şöyle bir bakıldığında, gençlik dönemi özelliklerinin birbirini hazırlayıp, tamamlayan yani kemale erdiren özellikler olduğunu görebiliriz. Sonuç olarak İslam’ın gençliğe bakış açısı hem olumlu hem de gerçekçi bir bakıştır.

Dini kaynak ve öğretiler, gencin tabiatınınne denli değerli olduğuna değinmesinin yanı sıra, gencin diğer insanlar ile mukayesesinde yer vermiştir. Allah nezdinde genç, diğer insanlardan daha değerli görülmektedir

